

НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

ДНІ ПАМ'ЯТИ ІВАНА ФРАНКА

* Постанова Раднаркома. На відзначення десятих роковин від дня смерті Ів. Франка Раднарком доручив Наркомпросові ужити заходів, щоб було прискорене видання повного збірника творів письменника і серії популярних видань з його творів для широких робітничих і селянських мас. Крім того, Раднарком постановив утворити спеціальний фонд для видачі літературних премій імені Івана Франка за найліпші наукові й художні твори на полі укр. літератури. Загальна сума премій на кожен рік визначена в 1.000 карб. День 28 травня, з постанови Раднаркома, був присвячений по всіх школах — вищих і нижчих — і культурно-освітніх установах України вшануванню пам'яті Франка.

Постановлено підтримати громадську ініціативу робітничо-селянських мас і трудової інтелігенції Західної України в спорудженню пам'ятника Ів. Франкові в Львові, асигнувавши на цю мету певну суму коштів. Розмір цього асигнування має визначити Наркомпрос після згоди з всеукраїнським громадським комітетом.

На покриття видатків, зв'язаних з увічненням на Україні пам'яті Ів. Франка, Раднарком асигнував з резервного фонду уряду 7.000 карб.

* Постанова III-ї Сесії ЦВК України. III-я сесія Центрального Виконавчого Комітету Рад України IX-го скликання заслухала повідомлення Народнього Комісара освіти тов. Шумського про вшанування пам'яті великого українського письменника Івана Франка з нагоди 10-х роковин зо дня смерті співця і борця за визволення трудящих від соціального і національного гніту. III-я сесія Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету IX-го скликання, гаряче вітаючи пророблені в цій справі заходи уряду, доручила урядові зробити все потрібне для того, щоб твори і діла Івана Франка були широко відомі і на них виховувались робітничо-селянські маси і особливо наші шахтарі Донбасу і Криворіжжя, що і життя і боротьбу їхніх братів, бориславських шахтарів нафтового басейну на Західній Україні, з усією силою свого великого таланту виспівав і списав в найкращих своїх творах великий співець визвольної боротьби трудящих, каменярь соціалізму — Іван Франко.

* Преміальний фонд ім. Франка. Відділ преси ЦК КП(б)У визнав за потрібне утворити преміальний фонд ім. Франка, що його кошти слід вживати на преміювання українських письменників. Це питання буде незабаром поставлене на обміркування ЦК.

* Літературні премії ім. Франка. На відзначення заслуг І. Франка перед українською культурою президіум Укрголовнауки рішив встановити щорічну премію розміром 1500 карб. за найлуччі наукові роботи з історії укр. культури і звернувся до Раднаркома з відповідним клопотанням.

* Організація вшанування пам'яті Ів. Франка в Харкові. В зв'язку з десятою річницею смерті Івана Франка, президіум окрвиконкому ухвалив назвати іменем Івана Франка одну з шкіл соцвиху і один майдан. В залі міської ради вивішати портрет Ів. Франка. В одній з шкіл — видавати стипендію його імені.

* Франківський номер журналу „Плужанин“. Чергова книжка журналу „Плужанин“, що його видає спілка селянських письменників „Плуг“ (№ 4—5), має великий розділ, присвячений 10-річчю з дня смерті Івана Франка (статті: В. Коряка, Г. Хоткевича, В. Гадзинського, Іван Франко про себе і инш.).

* До видання альманаху пам'яті Ів. Франка. До альманаху пам'яті Ів. Франка, що в ньому беруть участь видатні наукові сили, ввійдуть статті та наукові розвідки на такі теми:

1) „Економічний стан Галичини за Франкових часів“, 2) „Ів. Франко і Драгоманов“, 3) „Суспільне значіння творчості Ів. Франка“, 4) „Ів. Франко, як письменник“, 5) „Ів. Франко, як критик“, 6) „Ів. Франко і польський революційний рух“.

У збірнику буде вміщено також: численні спогади близьких товаришів Франка по праці, галицьких селян, його учнів; нові фотографії то-що.

Альманах видає Книгоспілка.

* Вшанування пам'яті І. Франка в Києві. Комісія для переведення вшанування пам'яті Франка постановила назвати його іменем київський театр для дітей, одну вулицю й школу.

* Виставка літератури з творів Франка та про Франка. Всенародня бібліотека України організувала виставку літератури з творів Франка та про Франка. Виставка була відкрита 22-го травня в загальній читальні для широких кол читачів ВБУ.

Виставка мала такі відділи: 1) бібліографія; 2) читанка та підручники; 3) красне письменство; 4) соціально-політичні твори І. Франка; 5) етнографічні й взагалі наукові твори; 6) дитячі твори.

Не маючи змоги демонструвати ширше свої фонди, за браком місця, ВБУ виставила тільки 250 книжок та журналів.

До виставки складено схематичного каталога-показчика на 700 карт., де зазначено не тільки ту літературу, що її має ВБУ, а також і іншу з творів І. Франка та про Франка.

На виставі було рідке видання перших творів Франко, написаних у Львові.

* Бібліографія про Франка. Інститут Книгознавства закінчив працю під керівництвом тов. Довганя над повною бібліографією про Франка, що містить в собі не тільки твори Франка, але й усе, що було написано про Ів. Франка.

Частина цього бібліографічного показчика буде вміщена в Альманасі, присвяченому пам'яті Франка.

Повні не бібліографічні довідки для рефератів, доповідів можна одержувати в Інституті Книгознавства. Повна бібліографія про Франка буде видана в скорому часі.

— Наукове т-во ім. Шевченка у Львові до 10-річчя смерті Ів. Франка друкує велику

бібліографію (на 22 арк.), складену за редакцією Вол. Дорошенка.

— Виставочно-консультаційний Відділ Всенародньої Бібліотеки України також склав бібліографічний показчик, надрукований в журналі „Життя й Революція“ в 5 числі, присвяченому Франкові. Показчик поділяється на такі частини: 1) твори Франка, 2) красне письменство, поезії, повісті; 3) драми, дитяча література; 4) наукові розвідки Ів. Франка; 5) про Франка.

* Видавництво „Слово“ цими днями випустило монографію С. Єфремова — „Іван Франко“ на 256 стор. Книжка коштує півтора карбованця.

* До видання збірника, присвяченого Ів. Франкові. УАН готує до видання збірника, присвяченого Ів. Франкові. Збірник редагує акад. С. Єфремов.

Збірник має вмістити матеріали біографічні, статті, характеристики та спогади. Збірник вийде в осени ц. р.

* На Київщині в різних селах шановано пам'ять Івана Франка. Дуже врочисто відбулося вшанування в великому селі Городянці. В святкуванні брали участь селяни, діти, учні, сільська інтелігенція.

В Катеринославі на відзначення десятилітньої річниці смерті Ів. Франка, соціально-культурна секція міської ради поставила просити окрикконком, щоб екатеринославський інститут народної освіти названий був іменем Ів. Франка.

В Чернігові в зв'язку з десятилітньою річницею смерті Ів. Франка, була уряджена виставка його творів і літератури, що освітлює діяльність письменника.

НАУКА Й МИСТЕЦТВО

ХАРКІВ

* Музей Революції УСРР. На затвердження Президії ВУЦВК'у внесено проект положення про Музей Революції УСРР. За цим положенням Музей Революції знаходитиметься при Президії ВУЦВК'у й матиме завдання збирати пам'ятники революції та освітлювати історію робітничого й селянського революційного руху. Зокрема, на Музей Революції покладається обов'язок збирати, систематизувати, вивчати та зберігати різні документи та матеріали про революційний рух та про життя і творчість діячів революції, влаштовувати постійні та тимчасові виставки, лекції та розмови, видавати та поширювати фотографічні знімки, а також обмінюватись матеріалами з іншими музеями, як УСРР так і Союзних республік. Музей Революції утримуватиметься на державному бюджеті й відати ним буде Музейна Рада.

* Охорона могил. В багатьох пунктах Харківської округи різні особи роблять розкопки курганів та руйнують їх, шукаючи там історичні цінності, посуд, старі монети то-що. Беручи на увагу велике культурне значіння пам'ятників старини, Окрикконком заборонив надалі які-б то не було розкопки без дозволу адміністративного відділу Окрикконкомом.

Всі особи, що нищать кургани та пам'ятники старовини передаватимуться до відповідальності.

* Пам'ятник Тар. Шевченкові в Туркменістані. В зв'язку з відкриттям в с. Полторацькому (Туркменістан) пам'ятника Тарасу Шевченку УАН надіслала привітальну телеграму Полторацькому Виконкому, в якій вітає відкриття в Туркменістані пам'ятника поетові України.

* Відкрито пам'ятника Шевченкові. У Сумах урочисто відкрито пам'ятника Шевченкові.

* Шевченківська академія в Турині. 14 січня ц. р. з ініціативи групи *Ricerca di Poesia* Італійської Ліги Освіти відбулася в Турині перша в Італії академія, присвячена Тарасові Шевченкові. — Чезаре Меано, відомий італійський поет і перекладчик (спільно з панею Младою Липовецькою) творів Т. Шевченка виголосив реферат про життя і творчість Великого Українця.

Говорячи з великим розумінням і любов'ю до поета про мучеництво Шевченка і порівнюючи його з італійськими мучениками за національну волю, промовець звернув увагу на те, що „життя Шевченка було прекрасне так, як і його твори“, — рідкий випадок в життю поетів і письменників. — Переходячи до аналізу творів поета, Меано підкреслив гарячий патріотизм українського Кобзаря, який так зближує Українців з Італійцями, і зупинився довше на ліриці Шевченка — Сандро Негрі, драматичний артист, тоді ж відчитав з великим підйомом кілька віршів поета, при чім особливо добре прийняття знайшли „Заповіт“, „Тарасова Ніч“, „Чигирин“, „Вечір“ та „На Різдво“. — Академія мала великий успіх; бурю оплесків викликали останні слова промовця: — „Хай донесеться до його великого серця, що спить серед так укоханих ним українських степів, голос любови до нього, що зродився серед усіх нас“. Академія буде ще повторена в Турині й Милані.

* У Парижі виходить українська газета на радянській платформі. У Парижі почала виходити перша газета українською мовою у Франції під назвою „Українські Вісті“. Видає газету спілка українських громадян, що стоять на радянській платформі.

* Про журнал критики й бібліографії. Відділ преси визнав за доцільне видавати марксистський журнал критики та бібліографії.

* Журнал Вільної Академії. В червні місяці вийде з друку „Зошит“ № 1 Вільної Академії Пролетарської Літератури“.

В журналі будуть статті й розвідки:

М. Йогансена: Аналіз одного оповідання англійського письменника. Ол. Слісаренко: Стиль і критика. Лейтеса: Теорія і практика творців. О. Досвітнього: Гарт, Вільна Академія, Неокласики. О. Довженка: Проблема образотворчого мистецтва. Сержа (чл. Клярте): Нові шляхи (з французького) і інші матеріали.

Журнал піде в продаж без підписки.

* Альманах Вільної Академії. Незабаром вийде з друку (накладом ДВУ). Літературно-Художній Альманах № 1 Вільної Академії Пролетлітератури.

Альманах № 1 міститиме в собі виключно поезію і прозу членів Вільної Академії.

* Нова збірка оповідань Василя Стефаника. Появилася недавно з друку нова збірка оповідань відомого селянського письменника Василя Стефаника п. з. „Земля“.

* Робота вищого музкомітету. Вищий музичний комітет УПП за час від 1-го січня по 15 квітня ц. р. розглянув 187 музичних творів, з яких дозволено виконувати 171. Всі твори написані виключно на укр. теми й текст.

* Музичні видання Книгоспілки. Цим днями накладом Книгоспілки вийде з друку збірник дитячих пісень Ревуцького „Сонечко“. Готуються до друку — Козицького — „Дивний флот“ і „Плач Ярославни“, та примітиви Демуцького.

* Хоровий збірник для сельбудів. Муз. т-во ім. Леонтовича складає хорового збірника для сельбудів, що має вийти в двох виділах: народня пісня та революційна пісня. Збірника видається для малокваліфікованих хорів.

* Премії за музичні твори. Головлітосвіта розробляє план організації преміального фонду на видачу премій за найкращі музичні твори.

* Ут-ві ім. Леонтовича. На останньому пленумі, що відбувся в початку червня визнано за потрібне, щоб товариство драматургів і композиторів утворило преміальний фонд ім. В. Блакитного, що видаватиме щороку премії за кращі твори нової української музики. Після доповіді ректора харківського муздрамінституту Д. А. Грудини затверджене, підтримане харківською філією, присвоєння цьому інституту ім. Леонтовича.

* Композитор Дрімцов обробляє й пише наново музику до п'єси „Ой, не ходи, Грицю“, що піде в плані інсценізації народньої пісні в українському народньому театрі. Текст п'єси переробляє Д. Грудина.

* Переклад опер на українську мову. Поет Микола Вороний, що недавно повернувся з-за кордону перекладає нині на укр. мову опери Бізе „Кармен“ і оперу Прокоф'єва: „Любовь к трем апельсинам“.

* „Україна“. ВУФКУ намітило протягом року зняти великий фільм хронікального характеру під назвою „Україна“. У фільмі буде повно показано географію, етнографію, топографію, історичні місця України. Над матеріалом до цього фільму працюють в Києві економіст Барзаковський, проф. Шарлемань та професори ВУАН.

* Дніпровські пороги на екрані. ВУФКУ незабаром командирє зйомочну групу для зйомки дніпровських порогів. Зйомками керує академик проф. Яворницький.

* Видавнича робота на Україні. За матеріалами відділу друку ЦК КП(б)У на Україні функціонує нині коло 443 видавничих організацій, т. є. на 46 видавничих більше як минулого року.

Головне місце посідає видання підручників соціалу, професійної і політичної освіти.

Далі йде масова література — 288 назов, 1.170 друкованих аркушів з тиражем 2.123 т. примірників.

Росте тираж юнацьких видань.

Кількість назов вилянь українською мовою від 870 (31%) за 1924 р. з 7.461 тис. (50%) тиража, 1925 р. збільшилося до 1.373 назов (42,68%) і 16.887 тис. (61%) тиража, а до першої половини сього господарського року до 1.135 назов (41%) і 9.636 тис. (56%) тиража.

КОРОТКИЙ ОГЛЯД РОБОТИ ХАРКІВСЬКОГО МУЗЕЮ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА ЗА 1925 РІК

Перша частина року була заповнена підготуванням до виставки матеріалів, зібраних протягом 1924 року. В травні музей відкрив свою звітну виставку. З нагоди виставки музей опублікував короткий огляд роботи за 1924 рік, подав систематичний огляд експонатів виставки, тези доповідів, що були читані в день відкриття виставки, та зміст двох лекцій читаних підчас виставки в музеї (див. ч. 6, 7, 8 Ч. III.). Вліті і в -осени музей організував кілька екскурсій з метою досліджування пам'яток мистецтва на місцях та збирання експонатів. З пам'яток, що надійшли до музею по - за екскурсіями, треба зазначити образи з колишньої університетської церкви, що приписуються пензлеві Боровиковського та Венеціанова.

З екскурсій — першою була експедиція в межах Слобожанщини. Основним завданням експедиції було дослідження хатнього будівництва. З цього боку Лебедин дуже цікаве місто. В ньому поруч архайчних найстаріших типів маємо велике число типів перехідних, нових і навіть найновіших - революційної доби.

Таке дослідження народної архітектури має не тільки суто наукове, але й практичне значення.

Експедиція обміряла, зарисувала, а почати й зафотографувала із сотню хат. Робота ця є продовження розпочатих ще в попередні роки систематичних дослідів народнього будівництва села й містечка України, щоб завчасно підготуватися до розв'язання проблем житлового будівництва. Досліджувано лише плани та зовнішні фасадні вигляди, на обміри перекроїв і студіювання архітектурних деталей та конструктивних засобів не стало ні часу, ні коштів. Це завдання на майбутнє. Минулий рік дав нам лише перші орієнтаційні дані. З'ясовано загальне архітектурне обличчя міста й назначено в загальних рисах план роботи на майбутнє.

Матеріали, що здобула експедиція, добре характеризують архітектурне обличчя слобожанського містечка. Лебедин лежить на півночі Слобожанщини, тому більшість хат рублена, сторчових далеко менше (і то вже новіші будівлі) глинобитні - ж („топтані“) чи то з дрібного лісу плетені подибуються як виняток.

Відносний достаток будівельного лісу дав змогу розвинутися теслярському ремеслу, що виявило себе в розмаїтості планових компоновок, в численних варіантах конструктивних засобів, у вишуканих і багатих архітектурних формах та оздобленнях.

Міщанська хата передреволюційної доби в основних рисах мало чим різниться від хліборобської селянської. І то цілком зрозуміло — тутешні мішани всі найперше хлібороби, а вже потім, у вільний час — ремесники, крамарі і т. д. Хліборобські традиції усією силою тяжать над ними. Тому в старих хатах немає спеціальних окремих помешкань для майстерень, їх зустрінемо лише в новіших хатах.

Тип плану, розміри будівлі, будівельний матеріал диктує економіка господарства; простору хату з „вступною“ хатиною зустрінемо лише у заможнішого міщанина. Цього не можна сказати про естетичний бік, тут часто густо у біднішого господаря знайдемо більше смаку, дбайливості й уваги до краси свого житла, ніж у заможнішого. Розмаїтість типів хат пояснюється ще й тим, що в місті збереглися хати різного віку й різних традицій, від найстаріших примітивних (з бовдуром без стелі в сінях, рублені з колодних колод, з трьома маленькими вікнами, з планом: хата + сіння) до найновіших, що, шукаючи найбільшої зручності й вигідності, дають будівлі складного плану, де основні традиційні риси старої хати майже цілком зникають.

З старих будівель на найбільшу увагу заслуговують кілька датованих. Споміж них прекрасна комора з 1812 року; в одній хаті в стіні знайдено заложений сволок з датою 1718 року.

З архітектурних форм заслуговують на найбільшу увагу добре опрацьовані ганки, рундуки й піддашки, слуховики, а також наличники вікон. Витримані в дуже добрих пропорціях, по - мистецькому скомпоновані, вони надають мальовничості цілому фасаді. Поряд форм, продиктованих конструкцією, подибуємо відголоски — і доволі численні й надзвичайно ефектні — ампиру. Майбутньому дослідникові українського ампиру не обійтися без таких хаток. В новіших хатах замість ампірних ганків й наличників, знаходимо пишну хоч іноді й позбавлену смаку різьбу на щитках піддашків, на наличниках вікон

і на підшефці до платвин. Хати зокола і з середини мазані крейдою, часто здомінкою синьки. Долівки, призьби й віконниці, а також і частина задньої стіни найчастіше мажуться жовтою або червоною вохрою. Комори часто немазані.

Внутрішнє убранство складається з численних фотографій, листівок і рушників. З меблів, крім скринь, звертають увагу „диванчики" й „стульці". Частина їх — продукт „самобутньої" творчості — часто свіжі й оригінальні своєю формою й різьбою. Другу групу становлять наслідування провінційальних панських меблів (а їх часто робили для панів і міщан) — цікаві пристосуванням чужих зразків до міщанського побуту й смаку.

Особливу увагу експедиція звернула на будівлі революційної доби й вони дали надзвичайно цінний матеріал. Перед війною навіть в наших провінційальних містах та містечках тіснота гостро давала себе відчувати. Революція зламала давні межі, принесла полегшені можливості добути дерева на будівлі, місто почало перебудовуватися, а крім того значна частина населення виїшла на „новоселівки", яких утворено надзвичайно багато.

І от тут уже перші спостереження виявляють, що в народній архітектоніці процес зміни старих типів плану, архітектурних форм, конструктивних засобів та будівельних матеріалів, що почався ще в 3-й чверті XIX століття, після революції пішов надзвичайно швидким темпом.

В цих нових хатах помічаємо дві різко відмінні групи; в першу входять будівлі, що дають іноді без відмін, а частіше ускладнені й розвинуті типи передреволюційної доби, до другої належать дуже відмінні від попередніх типи будівель. Тут не місце їх вичисляти, зазначаємо лише найхарактернішу рису: передреволюційна хата має в плані форму видовженого чотирьохкутника, а нові типи наближаються до квадрату і мають зовсім відмінний поділ на часті. Уперте шукання нових досконаліших, раціональних планів, що відповідали б вимогам побуту наших днів, тут виявляється надзвичайно яскраво. Виразно помітна спеціалізація частин будівлі — майстерня, кухня і т. д. Будівництво вважають і не без підстав найконсервативнішою галуззю мистецтва; отже зазначені спостереження над містечковим будівництвом яскраво свідчать про глибоке зрушення найширших шарів суспільства.

Доволі численну групу становлять робітничкі хати — це будуть найменші й найбідніші будівлі. Будують їх службовці, наймити, робітники на протязі кількох літ, частками, часто власноручно, з надзвичайним напруженням свого мізерного бюджету.

Селянські хати експедиція, на жаль, не мала змоги обслідувати так повно й детально, як міщанські. Проте ознайомлення з хатами с.с. Ново-Троєцького, Пристайлова, Черпе-

лого, Кургана, Озака — дає право прийти до висновку, що найбільше поширені типи плану, основні архітектурні форми й конструктивні засоби тут ті-ж самі, що і в Лебедині. Тільки в селі більше одноманітності. Нові селянські хати всіх цих сіл мають відмінну від старої форму даху — з маленьким фронтончиком і слуховичком в ньому на причілку. Ця форма зустрічається на старих коморах; проте можна думати, що вона поширилася після війни і занесена з правобережної України, а може й з Галичини.

Архітектурні досліді дали по сотні креслеників — планів та ескізних рисунків фасадів з короткими анкетами-описами. Поліхромні фасадів ілюструють 10 акварелів. Частину хат, а також хатного начиння зафотографовано (до 60 негативів).

Досліді над самою хатою дали змогу поруч збирати цікаві спостереження про меблі — зроблено кількадесят фотографій і шість предметів набуто до музею. Пощастило також зібрати цінні відомості про місцеве килимарство і плахитництво, ганчарство та золотарство. З'ясовано типи місцевих характерних „келимів" за місцевою термінологією, їх побутове значіння, імення килимарниць, здобуто кілька фрагментів, що в цілому вже дає якесь окреслене уявлення про характерні риси місцевого міщанського килимарства. Цікаві відомості про плахитництво подала, жива ще, відома місцева майстериця. Зібрані відомості й почасти виробів старих, вже не функціонуючих ганчарних центрів в межах Лебединського району.

Надзвичайно цікаву збірку з народнього золотарства пощастило здобути у живих ще місцевих майстрів-золотарів (дукачі з „бантами", сережки, хрести, персні і т.д.), при чому виявилася велика різноманітність цих виробів — мало не кожне село мало свій улюблений тип.

По за цими систематичними збірками експонатів та відомостей про них, треба занотувати 2 скрині, з них одна датована, 7 рушників шитих (характерного, відмінного, місцевого типу), мальований мисничок, надзвичайно цікава і живописна і різьбою, підписана, датована ікона місцевої роботи 1732 року, зразки ритуального хліба і хатні прикраси (пауки, теремки, голуби) з паперу, солом, щетини та інше.

В цій роботі крім музейних співробітників значну участь взяли також місцеві культурні робітники (Б. М. Руднев та М. Л. Грищенко), що групуються біля місцевого музею.

Друга експедиція — осіння до Києва та Катеринослава намічала кілька завдань. В Києві малось на увазі ознайомлення з експонатами та засобами експозиції на виставці „український портрет" в історичному музеї ім. Шевченка. Тут набуто для музею чимало експонатів. Де-що одержано в дар від Київського історичного музею, решту куплено.

Таким чином поповнилися відділи гутнього шкла (11 предметів), межигірських виробів (24 предмети), порцелянової фабрики Міклашевського (3 предмети), половина дуже гарної старовинної шитої скатерки.

Особливо цінним надбанням треба вважати колекцію золотарських виробів — стопки, чарочки. Найцінніші з них стопка з вигравірованим пеліканом та датою 1666 року та кілька чарочок з гербами та вензелями власників — прегарні зразки мистецтва українських майстрів XVII — XIX віку. Ця збірка, разом з колекцією народніх золотарських виробів попередньої експедиції, залишили підвалини нового відділу — народнього українського золотарства.

В Катеринославі завдяки ласкавій увазі Д. І. Яворницького оглянуто історично-археологічний музей та найцікавіші будівлі міста. Огляд музею дав загальні вказівки про характер мистецтва, зокрема народнього, запорізьких земель; він дав ґрунт в подальшому будувати реальний план дослідження мистецтва на місцях. З експонатів з Катеринослава вивезено 7 зразків народнього малярства — паперові розмальовані прикраси до полицок.

Нарешті треба зазначити, що минулого року музей ще тісніше зв'язався з художнім технікумом. В останньому триместрі студенти відбували практикум з народнього мистецтва в музеї і по музейних експонатах.

С. Таранушенко

КИЇВ

В АКАДЕМІЇ НАУК

* Комісія студіювання візантійського письменства. Історично-Філологічний Відділ УАН утворив комісію студіювання візантійського письменства та його впливу на Україну. Голова Комісії — акад. Ф. Мищенко, заступник — Г. Сагаро. До складу комісії ввійшли т.т.: акад. О. Новицький, М. Макаренко, В. Іваницький, В. Крижанівський, Барвинок, Моргилевський та інші.

* Академія Наук звернулася до вищих урядових органів України з проханням негайно оголосити цілу територію коло Печерської лаври окремим музейним городком.

* УАН має придбати цінну книгозбірку. Спільне зібрання УАН ухвалило придбати для спеціальної бібліотеки УАН величезну дуже добре дбрану книгозбірку небіжчика академіка (історика) В. Іконнікова.

* Музей „Березоля“ передається УАН. УАН звернулася до мистецького об'єднання „Березіль“ з пропозицією передати їй театральний музей об'єднання. Цю справу вже погоджено: складено комісію, що почала передачу експонатів. Збірка „Березоля“ має стати за основу великого театального музею всеукраїнського значіння.

* Вечір, присвячений творчості В. Стефаніка. Культком місцкому УАН 16-го травня, в приміщенні УАН (бульв. Шевченка, ч. 14), улаштував вечір, присвячений творчості В. Стефаніка. Доповідь про Стефаніка на тему „Поранене серце“ зробив М. Могилянський.

Нові твори Стефанікові зачитували артисти „Березоля“ та письменники: Косинка, Ревуцький, Дмитро Тась.

НАУКА Й МИСТЕЦТВО

* Придбання збірки Потоцького для музею мистецтв. Укрголовна наука погодилася на придбання збірки Потоцького для Київського Музею Мистецтв. Збірка складається з великої кількості картин, старовинної зброї, меблів, порцелянових виробів та бібліотеки. В цілому, збірка оцінюється в 200 тисяч карб. Збірка ця переховується нині в Ленінграді. Незабаром збірка буде перевезена.

* Асоціація „Єдиний Фронт“. Найближчого часу низка культурних організацій м. Києва мають об'єднатися в асоціацію, що ставить собі за завдання активну роботу в галузі радянського будівництва.

До асоціації ввійшли групи художників-малюв, скульпторів, поліграфістів, група матеріальної культури, теоретики мистецтва, робітники театру, фото й кіно.

Об'єднуючись єдиним загальним уставом, що до напрямку в роботі по лінії радбудівництва, асоціація є діловим блоком окремих самодіяльних секцій, збудованих за принципом професійної кваліфікації членів кожної секції.

Асоціація має серед своїх членів таких робітників: Татлін, Сагайдачний (мат. культ.), Епштейн („Культур-Лига“), Середа, Усачов, Плещинський (поліграфісти), Кожич, Смирнов, Чужой, Бегічева (роб. театр. секц.), Крамаренко, Тряскін (худ.) та Сковорода-Зачиняїв (рефлексолог).

* Запрошення на американську бібліотечну конференцію. Бібліотека Київського Інституту Народньої Освіти одержала запрошення від Американської Асоціації бібліотек (The American Library Association) на її п'яту річну конференцію.

що має відбутися в м. Філадельфії 4—9 жовтня цього року.

* До п'ятих роковин капели „Думка“. Перед Колегією НКО порушено клопотання про нагороду з нагоди п'ятих роковин з дня заснування капели „Думка“ її диригента Н. Городовенка званням заслуженого артиста, а капели — орденом Червоного Прапора.

* Заслужений професор УСРР. Відзначаючи 25-тирічну музично-педагогічну роботу професора Київського Музичного Інституту Беклемішева, Колегія Наркомосвіти вирішила надати йому звання заслуженого професора УСРР.

* Ювілей М. М. Старицької. 30-го травня у Києві урочисто відсвяткувала свій 40-річний ювілей сценічної та художньо-педагогічної діяльності відома українська артистка М. М. Старицька. Дочка поета і драматурга Старицького, ювілянтка

більшу частину своєї артистичної діяльності провела в Києві, де разом з молодими українськими артистами на околицях Києва ставила українські п'єси. Старицька відома також, як викладачка школи Лисенка. Після революції 1917 року вона взяла діяльну участь в організації нового українського театру. М. М. Старицька відома не лише, як артистка, але і як громадський діяч.

* Скульптор Кратко, проф. Київського художнього інституту, закінчив роботу над постаттю Ковалю, що є частиною великої скульптури на тему: „Робітник будує свою державу“. До композиції буде зроблено постать Леніна та селянина.

* Виставка картин в Умані. При Уманському Історичному Музеї організовано показову виставку робіт молодих українських художників Уманщини. На виставці експоновано по-над 100 картин та кілька скульптур.

ОДЕСА

* Виставка художніх картин. В Одесі при Державному Художньому музею відчинено виставку художніх картин. Картини ці (а їх понад 300 примірників) здобуті були за часів горожанської війни від усіх приватних колекцій то-що і зберігались вони музейним фондом Політосвіти художніх цінностей. В завдання виставки входить — ознайомити широкі кола трудящих мас з художніми творами високої вартості художників 19 та початку 20 сторіччя, як російських так і закордонних, ілюструючи розвиток і удосконалення цієї галузі мистецтва. Виставлені картини розподілено на групи. Одну із них творять художники, що колись об'єднувались в асоціацію — „Мир мистецтва“. З творів цієї групи слід відзначити художників: Серова — (майстер портретів) „Портрет Мамонтова“ та „Портрет Амарузової“ Сомова — „Фейерверки“ та „Радуга“; Головіна — „Парк“; та Лансера, Бенуа й Головіна, які декоративних художників. До другої групи належать художники з лівим напрямком, що колись об'єднувались в „Союз“. З творів слід відзначити художників: Серебрякову — „Жива“ (велика картина, написана 1914); Жуковського — „Роз'їзд“; Мошкова, Кончалівського та Федоровського — чудові декоративні ескізи до оп. „Садко“ (Федоровський одержав І приз на торішній всевітній виставці декоративних мистецтв у Парижі); Екстера — „костюми“. І нарешті слід відзначити маленького відділ — твори закордонних художників: Александера (американець) — „Дама біля люстри“; та французів Гастон Латуша й Аманджана (пастель).

* Ювілей Одеського Музич-

ного Інституту. „Одеський Музичний Інститут цього року святкуватиме сорокарічний ювілей свого існування.

* Одеська філія муз. товариства ім. Леонтовича відкриває низку студій: хорового співу, студію оркестрової музики, що буде перетворена у зразковий оркестр, і студію кобзарського мистецтва. Навчання провадиться безплатно. Запрошено найкращі професорські сили.

* Іван Микитенко переклав українською мовою п'єсу Ердмана „Мандат“, написав вірші до п'єси „За двома зайцями“, переклав укрмовою нову п'єсу Стабового „Симон Петлюра“, яку прийняв до постановки Український Державний Театр в Одесі.

* Юрко Стефанів, написав п'єсу на 3 дії з дитинства Т. Г. Шевченка — „Великий ледащо“; Одеський Репертуарний Комітет дозволив цю п'єсу до вистав.

Він же складає словник правничої та технічної термінології.

* Борис Юрківський, переклав з італійської мови Мальгари, оповідання Фогацаро та цілий ряд поезій з французької, англійської мов та переспів з грузинських та китайських поетів.

* В Етнографічному Збірникові Етнологіко-Діалектологічної Секції Одеської Комісії Краєзнавства друкується наукова розвідка Бориса Юрківського під назвою: „Народня творчість Одещини“.

Він же написав п'єсу на 3 дії „До школи“, закінчує п'єси: „Богданко Хміль“ (історична драма на 5 дій), „Ніко Мерквіладзе“ — драма на 4 дії, і працює над цілим рядом оповідань для дітей.

* Артист Одеської Укрдерждрами Д. Шклярський інсценізував роман Сейфуліної "Вірінея" (п'єса на 4 дії).

* Проф. Михайло Гордієвський випустив книжку до Франкових свят — "Мойсей" — поема Івана Франка (спроба характеристики)

НА ПОЛТАВЦИНІ

* Кремінчуцька Окрфілія Всеукраїнського музичного т-ва ім. Леонтовича. Філія існує лише з лютого м-ця ц. р.; організована з ініціативи Держхору ім. Лисенка.

Нині філія поступово і планомірно провадить свою роботу. Приступлено до обслідування музсправи в освітустановах з санкцій й дозволу Окріно, ОПБ, Робмистецтва.

Філією зацікавлені організації й музробітники. За цей короткий час існування філії вступило 7 нових музробітників, два колектива, крім того, філія організувала свій осередок на периферії в п. Крюкові на Дніпрі, охоплюючи 26 членів осередку, так що на 25 квітня всіх членів налічується коло 68 чоловік і 2 колектива — гуртки.

В роботі Окрфілії широко йдуть на допомогу місцеві органи влади й організації, Окрполітос, ОПБ, Робмис., Державне театральне Управління і т. и. . .

* Кремінчуцький Державний хор ім. Лисенка. Хор роботу свою провадить в плановому порядку. План роботи погоджено з Окрполітосом й Окрфілією Музт-ва.

Політос всебічно йде на допомогу. Окрфілія музт-ва виділила своїх членів-лекторів для переведення роботи по хору в справі постановки голосу, сольф. і т. и.

Хор за 8 років свого існування завоював авторитет і користується успіхом серед пролетаріату Кременчугщини.

Хор відбув чергові свої свята - концерти: 10 березня (Шевченківське свято). Крім того шануючи пам'ять свого шефа укр. композитора М. В. Лисенка, хор 18-го квітня влаштував лекцію - концерт, присвячені творам й діяльності М. В. Лисенка. Лекцію зачитав спеціально запрошений до Кременчука професор В. О. Щепотьєв. Лекція зробила надзвичайно гарне враження на аудиторію.

В концертному відділі, приймали участь: співачка Київської консерваторії М. Н. Нестеренкова, яка виконала де - кілька сольових речей із Лисенківського репертуару. Також приймала участь в концерті кол. учень М. В. Лисенка т. Явойська М. Р. Виконані також чер-

гові завдання Держхору: концерт виключно для червоноарм. арtpолка, участь в Святі Травня, екскурсія по Дніпру, вкупі з оркестром N полка — 9 травня, участь в концерті 10 травня, який влаштув. Окрфілія музт-ва, виїзд на периферію — в Градіжськ для влаштування концерту в Райсельбуді 16 травня.

Крім того, хор готується до концерту, присвячен. 25-ти річному ювілею музроботи диригента хору М. І. Шкарбатова.

Місцева Окрполітосвіта й Окрфілія музт-ва ім. Леонтовича, на підставі обіжника ГПО, а також, приймаючи до уваги заслуги Крем. хору ім. Лисенка протягом 8 років підняли клопотання перед Головополітосвітою про перейменування Крем. хору ім. Лисенка — в „Кременчуцьку Державну Округову робітн. селянську мандрівну капелу ім. Лисенка“ і включення її в сітку Державн. освітустанов.

Раніше ще місцева Окрполітосвіта і агітпроп ОПК винесли свої постанови про перейменування хору — в „Державний хор ім. Лисенка“.

З боку Окрвиконкому хоч і невелика — але видається субсидія хоріві.

Треба, щоб Головополітосвіта зі свого боку звернула належну увагу на ці клопотання й задовольнила і цим самим надала енергії хору в його політосвітній роботі.

* Полтавська хорова капела та капела бандуристів. Полтавська окрполітосвіта улаштовує подорож полтавської хорової капели за керівництвом Попадича та капели бандуристів по районах Полтавської округи. Концерти відбуватимуться в супроводі лекцій. Під час подорожі капела головну увагу зверне на вивчення стану хороових та музичних гуртків при сільбудах і хатах - читальнях, на їх інструктування та постачання їм нотного матеріалу.

* Співоча капела в Прилуках. В Прилуках на Полтавщині недавно з'організувалась співоча капела під керівництвом т. Джигіля. До репертуару увійшли народні та революційні пісні старих і сучасних українських композиторів. Прилуцький окрвиконком ухвалив видати капелі одноразову допомогу в 700 карб.

ВОЛИНЬ І ПОДІЛЛЯ

* Про стан пам'яток старовини на Шепетівщині. Останніми часами багато говорять про те, що здобутки старої культури ми мусимо засвоювати та зберігати.

Це однаково повинно стосуватися до пам'яток, як духовної, так і матеріальної культури. А з охороною та збереженням останніх у нас справа стоїть дуже зле, хоч пам'яток

матеріальної культури, напр. архітектурних, ми маємо, порівнюючи, не багато. Полишаючи те, наскільки випередив нас що до цього захід, слід зазначити, що і в РСФРР справі охорони архітектурних пам'яток надано теж серйозної уваги.

Хотілось-би зулитися на сучаснім стані деяких архітектурно-історичних пам'яток, що знаходяться в тій частині Волині, яка тепер становить Шепетівську округу. Волинь, що була ареною кілька-вікової боротьби польської та української культури, зберегла чимало пам'яток цієї доби.

Недалеко від округового центру — Шепетівки в с. Городищах знаходиться колишній католицький кармелітський кляштор, потім православний монастир. 1923 року монастир закрито, а в монастирських помешканнях розмістилася партшкола, а тепер педтехнікум. Пристосування монастирського помешкання до нових потреб не обійшлося без шкоди для пам'яток старовини. Головна церква монастиря містилася в колишньому костелі, побудованому в другій половині XVIII віку в стилі пізнього бароко з двома дзвіницями-вежами на західній стороні. З цих веж знято хрести та збито бані. Від цього вежі, що раніш мали архітектурне викінчення та гармонійність, тепер роблять враження чогось недобудованого або недоруйнованого. У монастирському помешканні є цікаві фрески. Одну з цих фресок, на якій було виображено, як фундатор кармелітського ордена одержує від папи розкрити книгу з написом „Regulae societatis carmelitarum“, і яку можна було бачити ще 1922 р., тепер замашено вапном. Адміністрація партшколи та педтехнікума робили свавільно розшуки історичних скарбів. З цієї метою пробивали мури, копали у різних місцях ями й навіть розкривали могили.

Колишнє повітове місто Заслав між іншими пам'ятками має костел, побудований 1599 р. в готичькм стилі. Тут у підвалі містяться домовини роду князів Сангушек з XVIII та XIX в. Труни похованих зберігаються досить гарно тільки убрання дуже пограбовано й понищено за часів громадянської війни. Другою визначною будовою м. Заслава є кляштор бернадинів, побудований на самому початку XVII ст. з великим монастирським помешканням й обведений високим муром. Цей кляштор пристосовано тепер під червоноармійські казарми. Треба пильно доглядати, щоб при цьому пристосуванні не нищилися старовинних дверей одвірків, замків, груби та ин.

Цікавий також колишній місіонерський кляштор середини XVIII ст. в стилі бароко. Тут є цікавий настінний сонячний годинник і ще недавно були де-не-де шибки в цинових рямцях. Варта уваги також будова фортеційного типу, побудована з каменю на

горі, під якою тече річка Горинь. Цей будинок використовувано раніш як „винокурений склад“, тепер він також грає ролю магазину.

В містечку Корниці збереглася мійська ратуша; пам'ятка колишнього магдебурського права. Всі вище згадані пам'ятки майже нічого для свого підтримання не потребують і можуть стояти довгий час без ремонту. Треба тільки виявити до них більш уваги й не робити таких вчинків, які наприклад були в Городищах. Але є категорія пам'яток, надзвичайно цікавих, які потребують негайного порятунку.

Це побудови м. Старокосянтинова, а саме собор та замок; перший побудований 1570 р., а другий 1590 р. від князів Острозьких. Собор з високою дзвіницею збудовано з каменю в готичькм стилі. В середині на хорах є цікавий барельєфний орнамент. 1919 року від гарматних набоїв згорів дах собору та дзвіниці. Згодом собор покрили, а дзвіниця ще й досі стоїть без верха й безумовно почне руйнуватись, коли її не покрити. Замок побудовано над річкою Случем. У своїх архітектурних частинах він має багато спільного з будовами колишньої резиденції князів Острозьких — міста Острога. Одна частина замку являє собою церкву, друга двохповерхове помешкання, а остання башту, до якої прибудована стіна, що відгороджує замок від міста. В стіні є велика брама.

Будови м. Острога ще перед війною досить гарно відремонтовано й приведено до порядку. Але на старокосянтинівський замок не зверталося ніякої уваги. Останніми часами будова запущена ще більше. Дах тече, ті частини стін, на яких немає вапна, дуже вийтрілись; частина спіднього поверху, яка використовується як хлів, немає одвірків та дверей. Пошкоджено також цікавий ганок із критими сходами, що ведуть до другого поверху. Руйнується башта та замкова стіна. Полагодити все це ще не так трудно, процес руйнування не йде ще дуже широко. Може в цьому міг-би допомогти мійськомгосп, бо частина замку використовується, як житлове помешкання. Так чи инакше, цей пам'ятник конче треба зберегти, як найкраще.

Закінчуючи цю замітку про головніші пам'ятки старовини на Шепетівщині, хочеться думати, що освітні та господарчі установи звернуть увагу на ці пам'ятки, припинять байдуже, а часом вандалське відношення до них і збережуть на будуче цей цікавий для історії української культури скарб.

В цьому може багато допомогти київська комісія охорони пам'яток матеріальної культури.

П. Жолтовський

* Вшанування пам'яті М. Коцюбинського. 16-го травня м. Вінниця зробила початок до вшанування свого земляка М. Коцюбинського.

Заходами спеціальної комісії при кабінеті вивчення Поділля, що головою її є голова Окрвиконкому, була влаштована в приміщенні міського театру прилюдна вечірка, присвячена пам'яті Коцюбинського.

Вечірка розпочалася врочиствою промовою голови Окрвиконкому Вороб'їова. Він, підкресливши заходи Радвлди що до піднесення української культури, відзначив заслуги Коцюбинського перед українською і світовою літературою. Капела ім. Леонтовича в супроводі симфонічного оркестру виконала заповіт і „Вмер батько наш“ Лисенко.

Професор Київського ІНО Зеров виголо-

сив доповідь - лекцію про життя та творчість Коцюбинського, а художник Жук зачитав свої спогади про письменника.

На вечірці був присутній брат письменника, що прибув із Москви.

На кінці вечірки голова комісії повідомив, що ухвалено збудувати пам'ятника Коцюбинському в м. Винниці, закласти тут його імені сквер, та назвати одну вулицю ім. Коцюбинського.

Послано клопотання до ВУЦВК про дозвіл збирати пожертви на пам'ятник по всій Україні. 100 крб. вже зібрано учнями школи ім. Коцюбинського.

В. Максимець

РСФРР

* Велика радянська енциклопедія. Вийшов у світ перший том великої радянської енциклопедії, що видає Комуністична Академія. Думку про її видання подав В. І. Ленін, після чого року 1923-го було постановлено почати підготування до здійснення цієї ідеї. При Ком. Академії була утворена спец. редакція, до якої увійшли т. т. Бухарін, Куйбишов, Бройдо, Мещеряков, Крицман, Ларін і ин. Головним редактором т. О. Ю. Шмідт.

Перший том підготовлювано 2 роки. В нім брали участь найвизначніші вчені і спеціалісти в різних паростях науки, техніки і громадських питань в СРСР, а також деякі чужоземні вчені і спеціалісти. Словник буде складатися мабуть з 30 томів і буде виданий протягом найближчих 6 років (велику енциклопедію Брокгауза і Ефрона друковано 18 років). В енциклопедії головну увагу уделено найактуальнішим для радянського читача поняттям і термінам.

* Управління актеатрів організовує конкурс п'єс на тему десятиліття Жовтневої революції. Спеціальна комісія виробляє умови конкурсу, які будуть оголошені в найближчій часі.

* Сценарний конкурс. Художня рада в справах кіно при ГПП затвердила протокол наради журі по сценарному конкурсів Радкіно і Головополітпросвіту. Всього

було подано 252 сценарія. З них жоден не дістав премії.

Шість сценаріїв, які після перероблення можна використати на продукції, постановлено рекомендувати кіно-організаціям для використання при умові, що вони будуть перероблені і затверджені від художньої ради.

* До СРСР приїздить китайський театр. Через деякий час в СРСР відбудуться гастролі китайського героїчного театру, що грає нині в Кантоні (головне місто південного Китаю). Театр має приїхати з оркестром, декораціями й костюмами.

Героїчний театр — найстаріший у Китаю. В кожний спектакль увіходять елементи опери, балету, драми, оперети й цирку.

Найскладніше в організації гастролів китайського театру в СРСР те, що кожен його спектакль триває без перерви 12 годин: від 11 год. ранку до 11 години вечора або від 6 год. ранку до 6 год. вечора.

* Японські оповідання. В вид. „Круг“ в серії „Новини чужоземної літератури“ виходить збірник оповідань японського письменника Акутакава „Японські оповідання“.

* Пісні Криму. Співець - етнограф А. Кончевський подав у державний інститут музич. науки 54 мелодії кримських пісень свого запису, розшифрованих з фотографічних вальців. ГІМН надає цим записам велике художнє і наукове значіння.

ЗАКАВКАЗЗЯ

АЗЕРБАЙДЖАН

* Часописи тюркською мовою. Президіум бакинського комітету азербайджанської компартії постановив видавати часопис „Більшовик“ для низового тюркського активіста — партійця й робітника. Зміст часопису: провідні статті політичного, суспільного і господарського життя. До співробітництва запрошено сили центру.

Небавом почне виходити щомісячний педагогічний журнал тюркською мовою за назвою „Сналик“.

* Конкурс пам'ятника поетові Нізамі. Археологічний комітет АСФ оголосив був конкурс пам'ятника поетові Нізамі. Жоден із надісланих на конкурс проектів не визнаний за гідний премії. XII вік, що в його

стилі виконано всі проекти, був не тільки добою сучасною Нізамі, але й віком розцвіту і розвитку архітектури й мистецтва Сходу. Тому археологічний комітет, незалежно від наслідків конкурсу, постановив видати в формі альбома ці проекти, за для їх великої художньої цінності.

* Тюркські дитячі пісні. У виданні Закавказького відділу Держвидав РСФРР вийшов у світ збірник „Тюркські дитячі пісні“ музика Г. Мірзояна.

* Тюркський театр. Тюркський композитор Агалар-бек Анівердібсков написав нову оперу „Гарун-Аль-Рашид“ з арабського життя.

Відомий тюркський поет Гусейн Джавад написав нову п'єсу „Топал Теймур“.

Артистам тюркських держтеатрів — Сорабському, Мірза-Ага-Алієву і Альме-Ханум Сафразян — Азнаркомпрос привласнив звання заслужених артистів Азербайджану.

* Музичні новини. Ректор азербайджанської консерваторії композитор І. С. Айсберг закінчив „Капріччіо“ на єврейські теми для фортепіано й оркестра. Держвидав РСФРР прийняв до видання фортеп'яний концерт Айсберга і його ж „Між підводних стебел“ для голоса з оркестром.

* Книжки новим тюркським алфавитом. Вийшло з друку дві серії, по 10 книжечок кожна, ілюстрованої дитячої літератури новим тюркським алфавитом — оповідання для дітей, переважно з робітничого побуту. Вийшли також книжки науко-

во-популярного характеру з гігієни, природознавства і ин. Має бути видано кілька підручників для тюркських робфаків.

* Цінна знахідка. Проф. Азербайджанського державного університету Мешанінов вадіслав з Ленінграда товариству дослідження і вивчення Азербайджана статтю про свою інтересну знахідку в Азербайджані на Ходжалінському могильнику, — знахідку намистини з клинописом асирійського походження 8 віку до нашої ери. Знахідка ця, на думку проф., має надзвичайну цінність.

* Цінні архивні документи. Аздержархів готує видання цінного архівного збірника документів тюркською мовою. В збірник увійдуть архивні документи кінця 18-го й початку 19 віків. Серед них ханські грамоти і ин.

Азербайджанський археологічний комітет нині зібрав біля 200 цінних, ще не опублікованих написів арабською, перською і тюркською мовою. Написи будуть видані в формі альбому.

Серед матеріалів Азербайджана знайдено дуже цікаві документи, що стосуються до історії релігійної секти бехаїстів.

* Стародавня орнаментика. Наркомпрос АСФ готує до видання художній альбом живописної орнаментики, яку позарисовували художники спеціалісти в Нухімському повіті. Орнаменти належать до 18 сторіччя.

АРМЕНІЯ

* Новий курдський алфавит. З доручення Наркомосу Арменії т. Маргумов склав новий курдський алфавіт з латинською транскрипцією. Алфавіт подано на розгляд спеціальної комісії інститута наук і мистецтв Арменії.

* Тюркська газета. В Еривані в близьким часі почне виходити перша в республіці тюркська газета „Занти“ — орган тюркської секції агітпропвідділу ЦК компартії Арменії.

* Асирійська література. В селі Арзни Ериванського повіту знайдено рукопис асирійського письменника Григорія Ушанаєва, що помер 1922 року. Серед творів Ушанаєва багато ліричних поезій, є також повісті й п'єси. Твори ці є цінний вклад в сучасну асирійську літературу, яка занепала була останніми десятиліттями.

* „На постах“. Апартун починає видавати арм'янською мовою новий двохтижневий журнал „На постах“, присвячений пролетарському мистецтву. Журнал буде виходити за редакцією пролетарського письменника Азата Вситуні.

* Сучасна література Кавказу. Поет Акоп Акопян на прозбу міжнародного бюро пролетарських письменників складає нарис „Сучасна література Кавказу“ (Арменія, Грузія, Азербайджан, народи Північного Кавказу). Поет зібрав розмаїтий матеріал для цього питання.

* Охорона історико-археологічних цінностей. На пропозицію Наркомосу інститут наук і мистецтв виробив інструкцію про невивіз поза межі Арменії речей, що мають історико-археологічну цінність.

* Анійський музей. Комітет охорони історичних пам'яток Арменії відрядив у Сапайнський монастир учених співробітників для вивозу евакуованого із Ані анійського музею стародавностей в Еривань. Музей являє собою велику історичну цінність.

* Арм'янський словник. З доручення Наркомосу Арменії Ст. Малхасян закінчив першу книжку арм'янського толкового словника. В книзі 14000 слів. Це одна шоста частина цілої роботи.

Бібліографія

К. Пажитнов. Робітничий рух за кріпацтва. Книгоспілка 1926, стор. 34. Ціна 30 коп.

Книгоспілка почала видавати „популярну історико-революційну бібліотеку“. Названа книжка і є одна з перших з тієї серії. Ім'я Пажитнова досить відоме, і звичайно, що подати бодай скорочений переклад його статті про робітничий рух за кріпацтва краще, аніж подавати щиропробну доморощену халтуру. Проте виникає дуже серйозне запитання: книжку видано для широкого кола читачів українських, а в самій книжці нема зовсім мови про робітничий рух за кріпацтва саме на Україні. К. Пажитнову це не потрібно було брати, він обмежив себе певними рамками, а от видавництву українському, видаючи книжку для українського читача, слід було б подумати над цим. України, українського робітника, його боротьби в книжці Пажитнова нема, а тим часом ця книжка як пише хтось у дуже плутаній коротенькій передмові до неї, подає „всі факти з робітничого руху дореформеної Росії“.

Чи може у видавництва є намір видати окрему брошуру спеціальну „Робітничий рух за кріпацтва на Україні“ — така-б брошура, хай би там були і не всі факти непокори робітництва згадані, була-б дуже корисна саме для українського читача, корисніша, ніж книжка К. Пажитнова. Звичайно, цим я не хочу сказати, що українському читачеві не можна давати книжок з історії російського, німецького, хінського і так далі робітництва. І треба, і слід, проте, в першу чергу треба поставити історію класової боротьби на Україні.

Що до самої книжки К. Пажитнова, то треба сказати, що ми маємо цю книжку в українському перекладі скорочену, і скорочену так, що лишився сухий хронологічний реєстр робітничих повстань, немов календар, складений на XVII — XVIII — першу половину 19 віку.

Мик. Горбань

„Коллективизация сельского хозяйства. Теория и практика в марксистском освещении“. Составил М. Л. Полянский. Вид. „Книгоспілки“, 1926 р., ст. 472. Ціна 3 карб. 25 коп.

Доводиться почати з кінця, з ціни. Книжка являє собою „збірник статей, докладов и материалов“, хоч би ця ознака її й була сором'язливо заліплена стьожечкою паперу. При нашій „лінії“ на здешнєвлення продукції ціну треба визнати високою і недоступною широкому споживачеві.

Матеріал, з якого складено книжку, в основному треба вважати цікавим. Незрозуміло тільки, чому складачеві матеріялу захотілось розбити його на дві частини — на теоретичну й практичну. Очевидно за- для солідності. А з цього вийшло те, що „Речь на 1-м Всеукр. Съезде земельных коммун и сельско-хозяйственных артелей“ Леніна — частина теоретична, а „Речь на 1-м Всеукр. Съезде работников коллективизации с. - х.“ И. Е. Клименка — частина практична. Туган-Барановського складач відносить до теоретиків, а Бухарина, Клименка, Ларина, Крупську — до практиків (руководящих (це мабуть про т. Бухарина! Г. К.) практиков „коллективного движения“). Це, безперечно, не слушний поділ, бо і т. Клименко і т. Бухарин — чистої води політики, а не практики колективізації селянства.

Є прикрий недогляд: стаття т. Полянского в тексті названа „Очередные задачи и пути ее развития“, а в „Содержании“ зветься „Место коллективизации в системе с. - х. кооперации“.

Книжка видана 1926 року, тому слід-би було складачеві книжки додержуватися формулюровок, даних постановами з'їздів партії, або відзначити, що такий-от погляд є помилковий і що нині справедливий погляд є отакий. В статті т. Полянского (ст. 350) між иншим читаємо.

„Товарищи, ведь какое политическое положение мы сейчас в данное время имеем в стране? Мы имеем строй государственного капитализма, — этого т. Каминский, я думаю отрицать не станет“ (курсив мій Г. К.).

Не знаю, чи згодився т. Камінський з таким твердженням, але з'їзд партії не згодився.

І, мабуть, у т. Полянського така концепція — не випадкова. На ст. 35 читаємо:

„Я не сомневаюсь, что целый ряд руководящих работников хотели бы, может быть, понимая и учитывая значение коллективизации, уделить ему и больше внимания и больше средств, но жестокая экономическая необходимость обслуживания т. н. товарного обращения, развиваемая постепенно восстанавливающимися свои единоличные хозяйства середняцкими массами; политическая необходимость поворачивания лицом к селу, состоящему пока, главным образом, из массы единоличных хозяйств... отвлекает наше внимание от к-ции с.-х.“ (курсив мій Г. К.)

З цих слів якось не видно, щоб авторові були ясні як соціалістичний характер державної промисловості за диктатури пролетаріату, так і роль кооперації, як чинника масового впливу на мільйони селянських господарств для творення соціалізму. Виходить так, що коли-б не було „лицем до села“, було-б краще для колективізації. Не знаю, про який „ряд руководящих работников“ каже т. Полянський, але ясно, що він не зрозумів слів Бухарина:

„Мы не можем начать коллективизацию с производственного угла, надо начать с другого. Столбовая дорога пойдет по кооперативной линии“ (курсив мій Г. К.)

І так не зрозумів, що навіть увагу після цих слів зробив:

„Неверность этого представления т. Бухарина с достаточной ясностью выявилась, по нашему мнению, и в развернувшихся прениях и в единогласно принятой резолюции“.

У кого „неверное представление“, чи у Бухарина, чи у Полянського, видно з резолюції XIV конференції, поданої в книжці:

„В условиях свободы товарооборота и господства мелкого товарного производства в деревне кооперация является основной общественно-экономической формой связи между государственным хозяйством и мелким товаропроизводителем деревни“ (курсив мій Г. К.).

Чотирнадцятий з'їзд партії підтвердив „верное представление“ Бухарина і визнав „кооперацию, как основную организационную форму движения деревни к социализму“.

Цю основну поправку треба внести для ясности „марксистского освещения“ в статтю т. Полянського. Треба ясно засвоїти, що у нас основа соціалістичного будівництва — державна промисловість; що „кооперативный оборот“ об'єктивно зміцнює соціалістичні елементи, зв'язуючи мільйони селянства (і колективи) з державною промисловістю; що через кооперацію (торговля й кредит) пролетаріат проводить свою політику і бореться з буржуазією міста й села; що коли-б ми на сто відсотків кооперували селянство, як дрібних продуцентів і ввели режим цивілізованих кооперативів (плюс культурна робота), — ми були-б близько від соціалізму.

Але т. Полянський, як робітник колективізації, поставив цікаве питання: Чи кооперація все одно, що й колективізація, чи є різниця? Він слушно зауважив:

„Если бы я не знал, что я присутствую на Съезде Колхозов, то я думал бы, что тов. Каминский выступает на крестьянском сходе и убеждает этот крестьянский сход в необходимости организовать кооперацию“.

Справді, в статті т. Каминського якось не почувается колективізації. Розвиток колективів за Каминським іде завдяки розвитку „товарности крест'янського хозяйства“:

„В этих отраслях с.-х. кооперация наиболее укрепила, наиболее организовалась, организовала кооперативный сбыт, кооперативное снабжение, и на основании этого начала приходит к организации и производственного кооперирования крест'янского хозяйства“ (курсив мій Г. К.).

Така історія розвитку колективів навряд чи відповідає пережитій історії.

Ми бачимо, що одночасно йде і розвиток кооперації і організація колективів, і що останні не ждуть, поки кооперація охопить всі галузі своєї роботи.

І т. Полянський поставив питання: чи слід активно втручатися в процес колективізації, чи треба ждати, поки колись цілком розвинена кооперація буде сприяти розвитку колективів?

Топтали коло цього питання багато і не важилися дати рішучої відповіді ні Каминський, ні Бухарин. І аж т. Квірінг дав відповідь („Коллективные хозяйства“):

„За период непа мы, несомненно, уделили этому делу слишком мало внимания... В этом отношении мы должны сделать резкий поворот... Мы обязаны всячески его (процесс коллективизации Г. К.) поддерживать и в первую очередь реальным средством — кредитом“.

XIV З'їзд партії дав відповідь і на це питання:

„поддерживать и толкать вперед развитие сельского хозяйства по линии... упорядочения землеустройства и всемерной поддержки разнообразных форм коллективизации сельского хозяйства“.

Таке рішення З'їзду має велике практичне значіння: воно визнає доцільним організування колективів і тим заохочує робітників колективізації; воно зобов'язує активно допомагати розвитку колективів, а не ждати, поки розвинена кооперація стане творити колективи.

Ця постанова дає змогу в спокійній обстановці вивчати колективи. Вже в самій книжці є спроби дати характеристику колективу. Т. Крупська каже про колективи так:

„Колхозы являются новыми ростками новой жизни. К этим росткам новой жизни надо относиться с особенной бережностью и стараться помочь развиться в сильные формы, которые помогут стране пойти по новому пути“ („Культурно-просветительная работа в коллективах и коллективов“).

Тов. Калинин („О значении сел.-хоз. коммун в советском строительстве“) ще ближче підходить до визначення колективів:

„Рост членов сельско-хозяйственных коммун преобразует, если так можно выразиться, видоизменяет само крестьянство в направлении к коммунизму, селя на деревенской почве новые навыки и новые взгляды, характерные для коллективного, общественного строя хозяйства“.

Характер цих „навыков“ він детально з'ясовує в статті.

Таким чином, політична оцінка колективів робиться сталою, і визначення Леніним перебудови селянського господарства в колективи, як „величайшее из преобразований“, залишається непорушним.

На жаль, книжка не дає повної характеристики колективів, і ця робота жде своєї черги.

Взагалі ми не маємо сталої теорії еволюції селянського господарства: яким шляхом воно дійде до соціалізму. Брак теорії примушує робітників колективізації нервуватися, ставити тактичні питання в порядок принципів. За Каминським і Бухариним, „стовбова дорога“ лежить через кооперацію, з якої мусять вийти продукційні (може — колективи й комуні) об'єднання селянства. Т. Полянський зауважує на це:

„Но этот путь слишком долгий“.

Справа, звичайно, не в довжині на суб'єктивну мірку, а в сталій теорії і свідомім регулюванні процесу, на підставі реальних можливостей. А як-раз у цім місці поданий у книжці матеріал не дає потрібної відповіді і це не тільки хибна книжка, а й справи колективізації взагалі.

А проте робітникам колективізації треба робити своє діло і, не вдаючись у синдикалізм, твердо пам'ятати слова т. Леніна:

„Такой задачей является развитие коллективного хозяйства в земледелии, как наиболее выгодного в смысле экономии труда и продуктов, за счет хозяйств единоличных, в целях перехода к социалистическому хозяйству“ (т. XV).

Нині ми з усієї сили намагаємося зміцнити нашу соціалістичну промисловість. Навіть в цей момент радянська влада має змогу виділити десятки мільйонів карбованців на допомогу селянському господарству, головно — колективному. Ми певні, що зі зростом наших можливостей ми будемо допомагати що далі — то більше. І не в тім сила, що т. Камінський не знає, які продукційні об'єднання селянства будуть за соціалізму (сучасні комуні, чи щось инше), а в тім, що сучасні колективи відіграють свою роль навіть в тому разі, коли на зміну їм придуть якісь інші (універсальні) форми колективів. Цього досить, щоб слідом за Леніним і Квірінгом сучасним колективам була дана відповідна допомога.

Г. Клунний

Адресная и справочная книга. Вся Украина и АМССР на 1926 год. Издание Украинского Красного Креста. О. 1926 г. Стр. 767. Тираж 1.000. Цена 8 руб.

Довідник розподіляється на п'ять частин: 1) загальна (календарна та конституція УСРР), 2) довідкова (переважно про податки), 3) юридична, 4) адреси, 5) додатки. Доцільність вміщення всіх цих відділів в календарі не викликає жадних заперечень, перші три зазначені частини цілком придатні до використання.

Навпаки, там, де, здавалося, спеціальна агентура видавництва (див. „от редакції“) могла-б показати свою позитивну роботу, справа з адресами та з „додатками“ потребує негайного перероблення:

1) Хоча й складачі не зазначили, звідки взято відомості про площу та населення УСРР, все-ж таки, на нашу думку, тут використано „Адміністративно-територіальний поділ УСРР при трьохступневій системі врядування“. (Х. 1925 р., стор. 32 — 73). Про це слід було-б сказати і разом з тим виправити помилки, хоча їх багато і в зазначеній праці;

2) бажано, щоб все-ж таки всі округові міста „мали певну площу“ (стор. 381, 389, 418, 444, 446, 474);

3) приємно, що відомості часами подано аж до 1 лютого 1926 року (див. „від редакції“), але чому-ж тоді ще існують у нас „губерні“ (стор. 725, 728, 729, 730), „Юзівка“ (стор. 726), „Бердянська округа“ (стор. 731), а „Радянське село“ ще й досі ніби друкується в Києві (стор. 522); існують Смілянський та Чернігівський Технікуми соціальної освіти (стор. 734), місто Таганрог — в складі УСРР (стор. 725, 734);

4) бажання сказати про все не дало можливості дотримуватися плану, тому часами звернули увагу на дрібниці, напр., на дрібні підприємства окремих округ, а ні слова нема ні про фабрики, ні про заводи таких округових міст, як пр., Запоріжжя, Сталіно;

5) невідомо з яких мотивів всі педкурси УСРР (слід-би сказати „Педтехнікуми“) стали „Медкурсами“ стор. 731 — 733);

6) є тільки змагання українізуватися („броварський“ на стор. 708), але як далеко ще до книжки українською мовою;

7) рекламується „Госметр“, а про площу УСРР відомості маємо поки що в „верстах“.

Треба усунути надалі всі ці хиби, додати карту УСРР. Головне, зробити книжку дешевшою та змістовнішою.

Піщанин

Р. А. Н. „Тексты и разыскания по Кавказской филологии“, т. I, Ленінград, 1925, ст. III + 125.

Зміст цього видання Академії Наук СРСР такий: Н. Марр — „Вступна лекція в Лазаревському Передніазійському Інституті; Н. Дондуа „Твореніє Мергула в латинському перекладі бельгійського орієнталіста“ й „Анахронізм у вирішенні питання

про взаємовідносини яфетичних мов Кавказу"; А. Генко — „З приводу роботи пр. Джавахишвили, що до грузинських палімпсестів з біблійськими текстами" й Н. Я. Марр — „Про кавказьку версію біблії грузинських палімпсестних фрагментів" та „З приводу руського слова „сало" в древнє-вірменському описові хазарської трапези VII в.". Остання стаття займає значну частину збірника — від 66 до 125 стор. й для нас найцікавіша.

Ця робота академіка Марра має значіння для історії України, бо вона звертає увагу на зв'язок нашої історії з історією та етнографією Кавказу, потім робить спробу по-новому з'ясувати питання про походження хазар, нарешті виявляє дуже ранні стосунки Східного Слов'янства з хазарами. Найбільше ця стаття Марра дає з останнього питання, констатує такі зносини наших предків з хазарами ще за ранньої доби VII в. Це акад. Марр доводить на підставі аналізу певного тексту албановірменського письмемника VII в. — Мосія Каганкатаваці, який, між іншим, дає картину хазарської трапези VII в., що свідчить про вживання хазарами „сала". Дані, що їх приводить акад. Марр, дають підставу для упевнення в тому, що історія Східного Слов'янства на північному Кавказі починається зовсім не з походу Святослава на ясів та касогів у X в., як це звичайно гадали, а значно раніше — на 3—4 сторіччя. Це підтримує міркування про те, що східне слов'янство мало зв'язки з Кавказом не випадкові й недовгі, [а серйозні і на протязі декількох сторіч, що мусило відбитися на культурі й етнографії України дуже виразно. І тоді питання про українсько-яфетичні взаємини є для нас одним з головних питань початкової історії України. Разом з тим тут має повстати потреба в ревізії звичайного у нас розв'язання низки питань, наприклад що до історії розселення Східно-Слов'янських племен,— про анти, про початок і походження державності у Східних Слов'ян взагалі й інших. З цього погляду дана стаття акад. Н. Я. Марра дає гарну притому перевірити й переоцінити спірні положення нашої історичної науки. Думка Марра в цьому відношенні, розуміється, не стоїть зовсім окремо, а лише ствержує ґрунт деяких історичних міркувань, що в останні часи у нас постали.

Вол. Пархоменко

Werner Sombart „Die Ordnung des Wirtschaftslebens". Berlin 1925.

Навряд чи існує нині ще яке небудь сполучення слів, таке модне, популярне і привабливе, як „організація господарства". В часі війни і після війни „організація господарства" стала у цілому світі улюбленою темою усного і пресового обговорення. З „плоду утопійних вигадок" вона обернулася в пекуче практично-політичне питання. І не тільки для соціалістичної і комуністичної думки. „Організаторами" поробилися зовсім не утопічні уряди капіталістичних країн і чужі соціальному ідеалізові буржуа.

Організація господарства, що посіла таке визначне місце в житті, немінуче мусіла зацікавити і економічну літературу. І справді, основним лейтмотивом старої економічної літератури була конкуренція, а тепер її місце заступила „організація". Не будем говорити про ту питому вагу, яку мають питання організації господарства у кожній сучасній економічній роботі, скажемо тільки, що назви спеціальних організаційно-господарських робіт у світовій економічній літературі треба числити тисячами.

А проте такої роботи, щоб розглядалася в організації господарства суцільно-систематично в ціллі зв'язку її теоретичних проблем, в ціллі розмаїтості її конкретних проявів, немає. Така робота під силу тільки вченому, що щасливо з'єднав багате знання економічних фактів з даром синтетичної систематики і інтуїцією теоретика.

Отже не випадкова річ, що така робота з'явилася з-під пера проф. Вернера Зомбарта. Вийшовши з історичної школи економістів, Зомбарт у всіх своїх творах намагався сполучити призьбірку роботу історика (в тогочасному вузькому розумінні змісту цієї наукової спеціальності) з синтетико-систематизаційною думкою теоретика. Стараючись у перших своїх роботах спертися на теоретичні основи марксизму, Зомбарт в останніх своїх працях виступив як супротивник марксизму. Досить назвати його „Сучасний капіталізм", що вийшов 1922 року в цілком переробленому вигляді (перше німецьке видання з'явилося 1902 року) і „Пролетарський соціалізм (марксизм)" (1924), що теж являє собою ґрунтовне перероблення, вб'є від марксизму, його роботи „Соціалізм і соціальний рух".

Теоретичний фундамент мінявся. Але цінність Зомбарових робіт завжди в незвичайній насиченості фактами, зведеними в систему синтезуючою думкою теоретика.

„Die Ordnung des Wirtschaftslebens“ — новітня робота Зомбарта (1925 р.) Вона становить один із випусків німецької енциклопедії права і економіки (Enzyklopädie des Rechts und Staatswissenschaft), видаваної за редакцією Артура Шнітгофа.

Форма цієї роботи характерна для Зомбарта: логічна закінченість термінів і означень, часто вперше впроваджених від нього в науку про господарство, бездоганність архітекτονіки, своєрідність стилю. Стил Зомбарта то легкий, то тяжкотілий, то складається з лаконічної мови, то з конденсованих періодів, але завжди він в високій мірі адекватний його думці.

Зомбарт ставить собі завдання — дати систематику економічного життя в цілій розмаїтості його організаційних форм. В його систематиці організація господарства складається з трьох сукупностей: 1) Суспільства, в якому розвивається господарство. Уставлений від суспільства лад називається регулюванням. 2) Суб'єктів, що господарюють, здійснюючи в своїй діяльності встановлений лад. Це той розділ організації, який російська термінологія визначає як організацію підприємства і 3) науки, що намагається зрозуміти явища, систематизуючи їх.

В зв'язку з тим і виклад іде трьома річизами, розпадається на три розділи: 1) регулювання, 2) організацію і 3) систематику господарства.

Автор починає виклад з систематизації господарства. Він намагається дати, яко підставу для дальших констукцій, систему господарських явищ. Для того Зомбарт спинається на „спробах систематизації господарського життя до цього часу“.

Ці спроби полягали на систематизації господарського життя або за формальними або за матеріальними принципами. Для перших улюбленою ідеєю, що з її допомогою сподівалися побудувати науку про господарство, була ідея народного господарства (Адольф Вагнер, Густав Шмолер, Филиппович)

„Народне господарство“ разом з „окремим“ і „світовим господарством“ становить тріяду ідей, що мають систематизувати господарське життя, — в фундаментальній роботі Бернгарда Гармса „Volkswirtschaft und Weltwirtschaft“ (Народне і світове господарство) 1912 р.

Вся ця тріада, однак, не дає „саме того, чого ми вимагаємо від систематизуючої ідеї, щоб вона виявила нам історичну особність певного господарського життя і давала можливість даний вид господарства поставити на його дійсне історичне місце“...

Але не можуть задовольнити і численні спроби систематизації за матеріальними ознаками. І найдавніша спроба систематизації за „станом продукції“, яка починається ще з Аристотеля, яка панує в соціологічній літературі XVIII сторіччя (зокрема в А. Сміта), подибується у Ф. Ліста і нарешті доходить до наших днів в особі Шенберга; і систематизація „за довжиною дороги збуту“, іншими словами, за відношенням продукції благ до їх споживання, що підносив К. Бюхер у всіх своїх роботах, починаючи з кінця минулого сторіччя¹⁾; і популярна серед істориків схема Бруно Гільдебранда — всі ці господарські систематики видаються авторові хибними. Їм не можна закинути безмісцевості, як систематиці за формальними ознаками. Але зате вони позбавлені — про всю відмінність між собою — саме того, що повинна давати наука — системи: основна ознака міняється, а не остається єдиною в своїй формальній природі, на всіх щаблях схеми. Крім того, вони цілком безпорадні, особливо для вищих щаблів господарського життя, в своїм намаганні об'єднати його одною ознакою і повно схарактеризувати на підставі цієї одної ознаки. Тому вони або не дають достатньої характеристики, або дають „повні життя й характерности картини“, але... не об'єднані цією одною ознакою. Нарешті всі ці системи, на думку Зомбарта суперечать фактам господарського життя.

Не цілком погоджуючись подекуди з фактичною критикою, Зомбарта, прим. з його твердженням, що кредит в царині збуту занепадає, доводиться визнати, що наведені системи моністичної класифікації дійсно дуже суперечать фактам господарського життя. Але коли-б навіть цієї фактичної суперечности не було, вони й тоді з причин, що наводить автор, залишаються хибними.

Чи це значить, що моністична систематика господарського життя взагалі неможлива?

Це читання витікає з Зомбартівської аналізи і, на нашу думку, має великий теоретичний інтерес. Сам Зомбарт відповідає на нього негативно і висуває свою „ідею господарської системи“, яка випливає з плюралізму економічного середо автора.

¹⁾ Див. головню „Постання народного господарства“, що вийшло кількома виданнями російською мовою. Останнє видання 1923 р. за редакцією і з передмовою проф. І. Кулішера. В стилі і рельєфній формі Бюхер подає свою теорію в маленькій статті „Volkswirtschaftliche Entwicklungsstufen“, і в збірнику „Grundriss des Socialökonomik“ 1924.

Ідея господарської системи — це, мислений як ідейна єдність, спосіб господарювання, 1) в якій панує певний дух, 2) який має певний лад і організацію і 3) прикладає певну техніку. Це поняття (правдивіше сукупність понять) досить загальне і його можна прикладати до всіляких господарських устроїв і „його цілком досить, щоб збагнути господарське життя в його історичній конкретності“. І Зомбарт дає таблицю можливих господарських структур з погляду 1) духа, 2) форми і 3) техніки.

В світлі наведеної таблиці автор характеризує історичні і мислені в прийдучому господарські системи — капіталістичні й не капіталістичні (які історично існували перед капіталізмом і які можна мислити після нього).

Однак поняття господарської системи — ця вказівка Зомбартова надзвичайно методологічно — цінна — не тотожне з поняттям господарської епохи. Звичайна помилка істориків - економістів (зокрема Бюхера) полягає в тому, що вони отожднюють проблеми побудування системи і щаблі господарства. Кількість господарських систем, що борються за перевагу в межах одної епохи, в поступовій ході історичного процесу безнастанно зростає. Так „у фізі вступає новий голос, але й старі не перестають лунати“. Сучасність, прим., знає: ізольоване господарство, сільське господарство, ремесло, капіталізм і соціалізм (соціалізмом Зомбарт називає соціалізування господарського життя на Заході, надто в часи світової війни). „Але звичайно, часами цей концерт веде один голос — і тоді це той, який створює господарську епоху“.

Яка ж є організація господарства в межах цих господарських систем? Або іншими словами сказати, відповідно до загальної концепції автора, які ті ознаки, що на їх підставі можлива повна характеристика всіх способів організації господарства. На це питання має дати відповідь другий розділ. Зомбарт розглядає організацію господарського життя в його конкретних проявах. Таким способом його „організація господарства“ по суті своїй обертається в „організацію підприємства“.

Принципами організації труда в підприємстві є спеціалізація і співробітництво в їх розмаїтих відмінах і градаціях. Що до форм підприємства, то їх розмаїтість можна вичерпати такими ознаками: 1) родом уживаного в підприємстві труда (родом продукції), 2) становищем робітника в продукції: індивідуальні і колективні підприємства, 3) співвідношенням особистого і речевого чинників продукції між собою (за Марксом: постійний і перемінний капітал).

Сполучення окремих форм в підприємстві зовсім не випадкове. Воно закономірно спричинене 1) метою, якій служить підприємство. Мета зумовлює часто, але не завжди, конкретність приложення певної техніки і певної організації продукції. Знов же техніка зумовлює 2) структуру підприємства (виготовлення взуття машинним способом вимагає певного комплексу машин). Але в тісному зв'язку з залежністю структури підприємства від застосованої в ній техніки стоїть тепер 3) зумовленість форми підприємства принципами організації (спеціалізація і співробітництво). Ця зумовленість виявляється в тому, що спеціалізація не тільки вимагає, з самої своєї природи, співробітництва, але також і в тому, що міра спеціалізації визначає об'єм співробітництва і разом з ним і розмір підприємства. З цих елементів закономірної структури підприємства створюється поняття про найвигідніші, оптимальні розміри підприємства. Воно означає існування таких розмірів підприємства, при яких бажаний продукційний ефект досягається найлуччим способом і, особливо, досягається максимум продукційності труда. Існує абсолютний і відносний оптимум. Останній визначається відповідно до кількості вироблюваного продукту. Перший полягає виключно на відповідності сучасним технічним досягненням. Переходячи до характеристики за наведеною схемою підприємств в основних паростях народного господарства, Зомбарт заупиняється на сільському господарстві, промисловості й торгівлі.

Ці три групи вирізані з огляду на їх виразно виявлені специфічні особливості. Сільсько-господарські підприємства дістають свою особну природу залежно від їх відношення до ґрунту. Промислові від відношення до техніки. В царині збуту товарів створюються особні форми, залежно від характеру зв'язку з покупцями.

Детальна класифікаційна робота Зомбарта повинна мати безумовний інтерес і для практичних цілей. Зокрема його класифікації слід би взяти до уваги при підготуванні наших найближчих статистичних переписів. Так, приміром, поряд старої дуже поширеної класифікації підприємств в сільському господарстві „Aesoboe“ Зомбарт підносить і угрунтовує власну класифікацію. Аналізуючи промислові підприємства і докладно спинаючись на відмінних ознаках фабрики й мануфактури, автор підкреслює не тільки переходе до фабрики, але й самостійне значіння деяких відмін мануфактур. В них ми маємо наче синтезу індивідуальної і колективної форми організації трудового процесу (художня мануфактура). Трохи неповна таблиця форм торгових підприємств: нема часових форм торгівлі.

Хоч які розмаїті підприємства в різних паростях, хоч як різняться, так мовити, по горизонталі, існує й вертикальна різниця. Бо, „певна річ, це цілком відмінні речі: робити прибуток і робити взуття“. Таким способом Зомбарт приходить до поділу підприємств на господарські (Wirtschaftsbetriebe) і продукційні (Werkbetriebe). Цей поділ випливає з різниці споживчої й мінової цінності (цього логічно вихідного пункту Зомбарт правда не відзначає). Обі відміни підприємств можуть одночасно існувати в одному підприємстві (контора й майстерня фабрики взуття або бавовняної фабрики є тільки дві частини одного цілого). Але вони можуть також бути відокремлені — такі випадки стають чим раз частіші в міру розвитку капіталістичного господарства. „Це ті випадки, коли одно господарське підприємство покриває не одно продукційне підприємство, а охоплює кілька їх“. І Зомбарт докладно спиняється на цих формах організації підприємства, аналізуючи й систематизуючи розмаїту конкретність капіталістичних об'єднань. А також внутрішню організацію підприємства, в трьох її основних моментах: механізації, інтенсифікації і економізації.

Кожна господарська організація — поза якою нема й не може бути господарського життя — можлива тільки при умові господарського регулювання (зміст третього розділу). Це господарське регулювання обертається в господарсько-політичну систему тоді, коли в ній „проявляється певний дух, який має законодавчу силу і об'єднує таким чином всю розмаїтість окремих положень господарсько-правового порядку“.

Згідно з цим господарсько-політичні системи відрізняються одна від одної напрямком мети (універсалістичні й індивідуалістичні) і добром засобів (середників) (нормативні і вільні). Звідси випливає наявність мішаних господарсько-політичних систем, „що передбачають принципово різні напрямки мети і різний добір засобів“.

В історичній конкретизації господарсько-політичних систем минулого — середньовікових міст, меркантилізму, лібералізму — ми маємо різні типи, хоч і в нечислій формі (тут дуже цікаві установлювані від Зомбарта національні типи лібералізму: англійський, французький і прусько-германський).

Господарська політика нашого часу являє собою „перемішання стилів“. Вона „однаково індивідуалістична і універсалістична, вона визнає принцип вільної конкуренції, але не відмовляється і широкого регулювання господарського життя“.

„Перемішанням стилів“ найбільше відзначається внутрішня господарська політика. Вона „являє процес перетворення, побудований на принципах лібералізму, господарського життя з первісною перевагою натуралізму в нормативно регульоване. Процес, що доходить свого кінця протягом кількох століть і за останніх літ лиш трохи прискорився“.

Це вrostання системи регульованого господарства в систему вільного мінового господарства, Зомбарт, згідно з германською урядовою „комісією соціалізування“, визначає як „рух до планово веденого і контрольованого народного господарства, якого мета — добро суспільства, народа“.

Не годячись з наведеною думкою, що вбачає в кожному публічно контрольному заході акт соціалізування, мусимо визнати, що таке поширене тлумачення поняття соціалізування ігнорує соціально-класову природу цього процесу. З другого боку треба підкреслити те переважне, надто в перспективі, місце, яке Зомбарт дає регулюванню господарства (будемо вживати цього терміну замість незаконно поширеного тлумачення поняття соціалізування).

Сюди стосується не тільки націоналізація і муніципалізація підприємств, не тільки передача їх у володіння й керування особним об'єднанням, як от „гільдії“, але й утворення примусових синдикатів під суспільною контролею і утворення мішаних товариств; Зомбарт думає, що ці типи організації мають найбагатше прийдуче:

На думку автора світове господарство переходить від старих „аристократичних“ форм капіталізму до „демократичного“ устрою. З книги неясно, чи вважає Зомбарт ці „демократичні“ форми за форми властиві все таки капіталістичному ладові, чи вбачає в них новий господарський устрій. А в тім Зомбарт, очевидно, думає, що нині неможливо дати відповідь на це питання. Він тільки відзначає в останніх рядках своєї нової книги, що в найближчій фазі світового господарчого розвитку „перемішання стилів, властиве господарській політиці сучасності, ... має найрельєфніший вираз“.

І. Бак

Н. Марр. Из переживаний доисторического населения Европы, племенных или классовых, в русской речи и топонимике. Чувашское Держ. Издави, Чебоксари, 1925, ст. 22

Нова брошура відомого лєнінградського академіка-лінгвіста Н. Я. Марра цікава тим, що робить до певної міри підсумки довгої роботи названого вченого

в галузі лінгвістики, звязаної з праісторією Східної Європи. Із цих висновків автора для нас цікава вказівка його на те, що вживання терміну „Русь“, „Руський“ він відносить на нашої території до епохи передісторичної, вважаючи його за наслідок перебування тут колись яфетидів - етрусків в ті давні часи, коли тут ще не було ні фінів, ні слав'ян. Таким чином знищується ґрунт для норманської теорії походження „Руси“. З другого боку заслуговує на увагу погляд автора, що взагалі плем'я — це суспільне класове утворення й що міське та сільське населення на одній території в старовину звичайно мало инший племенний склад й иншу мову, оскільки те й друге з'являлись різними виробничими класовими організаціями. Правдивість цього загального твердження академіка Марра можна простежити наприклад, на старому українському житті, де за часів так званої Київської держави назва „Русь“ явно зв'язується з життям торговельного міста, в першу чергу Київ, а термін „смерди“ спочатку визначає підбите під владу торговельно - степового елементу племя, в першу чергу — Дrevлян, над якими взяли перемогу Поляне, — „яже ныне зовомая Русь“, як їх виразно називає літопис.

Вол. Пархоменко

Д. Антонович. Українське мистецтво. Конспективний історичний нарис. Прага — Берлін 1923. Вид. „Нова Україна“ с. 11.

Конспект Д. Антоновича, автора відомої роботи з історії українського театру, зв'язаний з його літографованим курсом історії українського мистецтва, який він зачитував в Празькій університеті. У цій галузі автор має певний досвід. Ще 1910 р. вийшла в Києві його стаття: „Первые мастера из Кампионе в Модене“, далі — „Український варіант старої тосканської композиції“ (К. 1914). Закордоном 1921 р. вийшла його праця: „Київ. Історично - мистецький нарис (Відень 1921).

Нарис, на який подаємо рецензію, є досить докладний. Автор, запобігаючи уривчастості, намагається викласти його у вигляді не звичайного конспекту - програму, як це буває, а подає окрему статтю. Зміст свідчить про старання Д. Антоновича дати докладну історію українського мистецтва. Не починаючи з дійсного її періоду, він доводить, що наше мистецтво починається від перед - історичних часів.

Київ був одним з найдавніших осередків людської заселеності ще за печерної доби. І археологія подає нам сліди українського примітивного мистецтва. Правда, дані ці, застерігає він, невеликі і більше поки - що мають значіння для історії загальної культури.

Дійсну історію українського мистецтва Д. Антонович починає від IX — X в. нашої ери, цеб - то разом з документальною історією України. Справа пішла так, що живий рух у мистецтві Західної Європи, який привів до утворення романо - візантійського стилю, одразу не став чужий для України, — були постійні артистичні взаємини України з грецьким сходом та заходом Європи (храми Чернігова й особливо Києва). Автор визнає, що в XII в. були вже на Україні свої майстри. До того, коли на заході від романо - візантійської доби збереглися цікаві пам'ятки архітектури та скульптури, Україна визначалася в сфері малярства та стінної декорації. І це було першою добою розквіту українського мистецтва. В наступній XIII ст. автор бачить наближення українського будівництва до західного, романського (особливо на Галичині), а також, через утиски татарів, перехід мистецької праці на верхів'я Дністра та Полісся. Пам'яток старовини від цього часу слід шукати на заході України (Острог, Сутківці, Львів). Через ті - ж умови ми мало маємо пам'яток готичного стилю. Однак готичні традиції утримались в українськй будівництві і після того, як на Заході цей стиль був уже пережитий. Зате продовжується декораційне фрескове малярство, яке, поступово відходячи від чисто декораційних принципів романо - візантійського стилю, проймається чим - раз більшим реалізмом (Сандомір, Краків). Так тяглося в значній мірі до XVI ст., коли з'являється ренесанс. І першим зразком тут є каплиця при львівській братській церкві. Тоді ж, зазначає Д. Антонович, починає виявлятися улюблений тип трьохбаних будівель, з тими трьома верхами, який виспівується в старих українських колядках. Почавшись ще за готичної доби, цей тип розвивався широко з XVI ст. Помітно і впливи окремих західних шкіл (флорентійської). Розвивається портретне малярство, будівання надгробків, граверство, друкарська справа, нерозривно сполучена з граверством. В XVII ст. центр українського життя переходить знову до Києва. Мистецтво вбирає в себе новий стиль. Це — бароко, який ми бачимо в оздобі мурувань. Українські майстри, справедливо помічає Д. Антонович зуміли прилаштувати бароко до дерев'яного будівництва, з дерев'яним різьбярством. Змінюється відповідно і малярська школа. Орнаментизація у стилі бароко, змішуючись з попередніми впливами, переходить на килими й инші ткацькі вироби,

вишиття одягів світських та духовних, вироби сніцерські та карбовані, посуд, декоративні емалі і т. ін. Це був новий значний період розквіту українського мистецтва. Так ішла справа до середини XVIII ст., коли на зміну пишному бароко прийшло бароко елегантське. З'являються окремі майстри, як Д. Левицький з Київ, Ант. Лосенко з Чернігівщини. XIX в. приносить замість елегантських форм попереднього бароко холодні та розсудливі форми стилю доби класицизму. Це як раз сполучається з періодом найтяжчого переслідування мистецтва з боку царського варварського режиму. З'являються декрети проти будівництва в українському характері. Кращих українських майстрів — скульптора Мартоса й маляра Боровиковського, як раніш Левицького та Лосенка, Шевченкові забороняють не лише писати, але й малювати. В другій половині XIX ст. настає доба безбарвного еkleктизму. З другого боку, кращі наші художні сили мусять віддавати свій талант чужій країні (Трутовський, Ярошенко, Рєпін). Один лише Микола Ге не схотів служити на півночі і повернувся на Україну. Тільки з початком XIX ст. молоді українські артисти, наперекір усім переслідуванням, почали віддавати свої сили Україні. Як бажаний факт Д. Антонович зазначає відкриття після революції у 1917 р. у Києві першої Академії мистецтва, що відразу стала перевищувати свіжістю талантів Академію петербурзьку, засхлу в своїй рутині. Згадує Д. Антонович видатних сучасних митців, що працюють нині по-за академією. Велике значіння нарешті надає автор сучасному поширенню музейної справи на Україні, що безумовно мусить гарно відбитися на будучім нашім мистецтві.

Змістовний конспект Д. Антоновича дуже, на наш погляд, програє від відсутності в ньому економічної бази. Періоди розвитку мистецтва поставлені в залежність від державних відношень, а не соціально-економічних, що в значній мірі знижує цінність праці, надаючи їй однобічності, і ставить її далеко позаду серед інших робіт з тої ж галузи.

Ів. Єрофій

М. Проліс. В тенетах далечини (Пам'яті Григорія Сковороди). Вид. „Нова Україна“. Прага — Берлін 1924. с. 60.

В художнім письменстві постать Г. С. Сковороди намагалися відбити не раз. Ще 1836 р. І. Срезневський в своїм оповіданні „Майор, майор“ (Моск. Наблюдатель 1836 VI) зачепив епізод з життя Сковороди романічного характеру, користуючись незовсім таки певними переказами старих людей. Сковорода, як людина, відбився в художніх творах Куліша (поема: „Грицько Сковорода“, написана після 1891 р.), Тичини та Поліщука. Про ці виображення оповів М. Плевако в своїй статті „Сковорода в світлі художньої літератури“ („Книга“ 1923, I). Автор статті гадає, що твори згаданих трьох письменників викликаються переважно ювілейними роками філософа. Так було з Кулішем, який писав свою поему біля 1894 р., так було з Тичиною та Поліщуком, що писали про Сковороду вже в наші часи. А коли так, то письменники не могли відходити далеко від тих матеріалів, котрі подавали вчені на часи ювілею, чи коло того. І справді Куліш, каже М. Плевако, скористовує біографічні дані про Сковороду, користується його „Житієм“, виданим Харк. Губ. Стат. Коміт. 1894 р. Одночасно відбулося у поемі і тодішнє „московільство“ письменника, тодішній його індивідуалізм та критицизм, що до України. Дійшло до отождолення долі філософа з власною і навіть до змалювання Сковороди, як прихильника Катерини другої. Аналізуючи поему про Сковороду Тичини (уривками почала друкуватися з ч. 291 В. У. Ц. В. К. за 1922 р.), М. Плевако помічає інтерес до Сковороди в Тичини ще до останнього ювілею. Так ще 1920 р. Тичина присвячує свою книжку „Замість сонетів і октав“ Сковороді, а критика незабаром визнала близькість думок поета до думок українського філософа. Отже остання поема стала „відгуком на ювілей“, який, додамо, впаав на бурхливі роки, роки нашого робітничо-селянського руху, і поема Тичини — це „гімн революції, гімн боротьби за соціальну правду, за визволення рабів... носієм ідеї революції, повстання бідних, занедбаних і замучених у Тичини є Сковорода, той самий Сковорода, який в Куліша являється спільником цариці Катерини і ідеологом „єдиної неділимної тюрми“ для тих самих бідних і занедбаних“. Поема Поліщука (почала друкуватися з 5 ч. журналу „Шляхи мистецтва“ за 1922 р.) теж зв'язана з нашим часом. Автор ставить філософа за свідка селянських повстань проти поміщиків на Слобожанщині, що були відгуком гайдамаччини та колішівщини. Сковорода виображений в нього як позакласова постать, яка уявлялася поміщикам мало не революціонером, селянам мало не ворогом. Селянам незрозумілий заклик Сковороди до самопізнання, до шукання щастя в собі; „за наукою своєю не бачив

не спостерігав Сковорода, що люди живуть уже иншим, що увірвався терпець рабам, що починається повстання". І обурення проти Сковорода є чи не головним моментом в нескінченій ще поемі Поліщука.

Нині перед нами ще один художній твір, де як образ фігурує Сковорода. Це „В тенетах далечини“ М. Проліса. Що являє собою це оповідання? Хронологічно воно зв'язане з ювілейними - ж сквородинськими святами нашого часу; з боку форми воно наближується до Кулішевого оповідання. Це прозовий, в значній мірі біографічний твір, а тому ми не бачимо в ньому того, що бажали - б бачити. Чи не головною хвилюючою і в цій творі є те, що автор намагається поставити Сковороду в центрі оповідання. Отже ми чекали - б змалювання часу філософа, його епохи. В творах про життя великих людей як - раз слід подати оточення. Оповідання „В тенетах далечини“ не дає нам виображення того світу, про який саме Сковорода казав: „мір ловив мене, но не поймал“. Саме оповідання — уривчасте. Це кусочок життя Сковороди від часу, коли він повернувся з - за кордону, простуючи через Україну додому, в Чернухи. Скільки, здається, можна було - б подати цікавих картин історично - побутового характеру, отже автор не зумів перенести читача в „далечину“ минулого. Вийшло досить блідо, одноманітно, програмно. Видно, було прочитано про Сковороду й старанно повиписувано про його світогляд, звички, зовнішність. Тут є порівняння манахів з зчорнілим камінням, стовпами нетесаними, і думка про те, що всі ми на цій світі лише „в гостях“, часто згадується про „шукання стежки“, про необхідність знайти свою полицю, і про красу природи і про нелюбов до камінних міст. Це що до світогляду філософа. Що до біографії, то тут знаходимо сторінки про подорож додому, перебування в Чернухах, відвідання могили батьків, службу в Переяславі та Харкові. Все це у загальних фарбах, не характеризує осіб, з якими доля зводила філософа (Томари, Ковалінського). Не тхне старовиною, часом тієї України, що з одного боку міцно трималася свого, а з другого тяглася до російського дворянства, нема живих народніх типів, побіжно згадано про бурасцтво, усе ненаве уривками з ювілейних статтів. Трохи краще про життя у майора та любов його до Марії. Тут є захоплюючі своїм настроєм сторінки. Є і гумор, коли оповідається про непрактичність Сковороди.

Однак, чи є гарний бік в цій творі?

Коли визнати правдивість принципу, що подібне пізнається подібним, то слід визнати, що авторові більш, ніж епоха, ніж увесь Сковорода, зрозумілий один бік душі Сковороди — його потяг до природи, до музики. І тут автор дає найкращі сторінки. Він вміє до того змалювати пейзаж, часто вживаючи його. Тут тонке, гарне вміння. Автор відчуває українську природу і ті сторінки, де уміщено пейзажа — кращі в оповіданні. І дуже влучно і вдало уміщується в нього серед природи задумливе обличчя Сковороди, з його сонлікою, з проінняттям почуттям природи. Тут ліризм, щиро висловлений і обґрунтований, заступає відсутність драматизму в усім майже оповіданні. Загальний тон витримано — від епіграфу (Ах, ти, тоска проклята...) до самих останніх рядків.

Певного виображення а ні самого Сковорода, а ні епохи оповідання не дає, однак як ліричний шкід воно має цінну. Мова — гарна, чиста.

Ів. Єрофіїв

„Плуг“ Літературний альманах. Збірник другий. За редакцією С. Пилипенка. Спілка Селянських письменників „Плуг“. ДВУ 1926. Сторінок 295, ціна 2 карб. 50 коп.

Розглядаючи збірник другий альманаху „Плуг“, ми хочемо зупинитися виключно на літературній молоді, поминувши старших письменників, бо центр ваги збірника саме в цій молоді, що ствержує і передмова: „Цей збірник являє демонстрацією нової фаланги плужан, що хочуть і свою борозну прокласти на широкому письменницькому лані поруч з иншими товаришами“. Проте альманах складено „між иншим“ бо: „було - б помилково вважати цю другу нашу книжку конденсатором певних досягнень чи, навпаки, проклятим демонстрацією“. Трудно повірити в це за певнення, бо - ж звичайно вибиралося кращі речі, а значить подано „досягнення“.

Але помнімо кумедну передмову і перейдімо до творів молоді фаланги плужан, давши спокій, як ми вже сказали, старшій генерації. Твори „молодої фаланги“, як правило, — учневі спроби „пера і чорнила“ і стоять покіль що по - за художньою літературою, а тому критика їх була - б простісіньким „ізбінієм младенцев“. От саме через це ми й не хочемо критикувати, а обмежимося на кількох основних зауваженнях, що до цих спроб.

Перше, що впадає в очі при читанні речей Кузьмича, Первوماйського, Кундзіча, Косарика, Брасюка, Кириленка і инш., це відсутність систематизування фактів, добору їх за типовими ознаками. Звичайно списується все, що автор бачив і чув в хронологічній послідовності і коли виявляється творчість, то лише у вигадці моралі, де добродійність звичайно бере гору. Автор не має перед собою будь якого мистецького завдання, забуваючи чи не знаючи, що художній твір, то алгебраїчна задача з сотнями невідомих величин, які треба знайти. Тому то читача починає нудити на другій сторінці і твір не дочитується. Скрайня невибагливість і вбогість думки ставить такі спроби по-за мистецькими „законами“.

Візьмімо для ілюстрації оповідання Первوماйського „За політику партії“. Зміст його такий: комсомольці, підтримуючи кооперацію (політика партії), колективом рубають ліс, щоб внести паї. В лісі одного комсомольця забиває дерево. Його поховали і зробили відповідного написа на могилі, а товариш додав, що той загинув „за політику партії“.

Цілком віримо, що подібний випадок трапився десь на Лубенщині, але, переказавши його, ми ще не матимемо художнього твору. Чому? Та тому, що тут немає художнього оформлення події, типів, побуту. Все наведене ні в якій мірі не є характерним і типовим. В оповіданні відсутність будь якої глибшої думки і навіть можливість зробити смерть комсомольця смертю героя, що дійсно гине за спільну справу, упущена, бо комсомолець глупо попав під дерево, можливо, пустуючи, і загинув він зовсім не за політику партії, а з власної легковажності. Коли-ж до цього додати непереможне бажання агітувати, аж до того що: „був він червоний як хустка на плакаті „Не забувайте нас“, то і матимемо порожнє місце замість оповідання.

Ця несистематизованість і нехарактерність фактів і дієвих осіб зовсім не випадкове явище в творах молодих письменників. Літературна початкуюча молодь дуже часто в листах до редакцій з приводу своїх творів підкреслює, що все мовляв написане в оповіданні вони не вигадали, а самі спостерігали в житті. Такі запевнення звучать гордо і авторі-самовидці, очевидно, переконані свято, що досить списати якусь дійсну життєву подію, щоб вийшло художнє оповідання чи повість. З цього і походить відсутність добору художньо цінних характерних і типових елементів життя.

Письменник, пишучи, забуває, що його твір — то не нотатки для самого себе, для власного вжитку, а писання, що мусять захопити певними емоціями і зворушити певні думки і почуття у читача. Цього не можна досягти, пасивно переказуючи все, що пройшло перед очима письменника. В кращому разі це буде більш менш вдалий репортаж, який доповнює публіцистику фактами. Художня річ мусить зворушити найприхованіші почуття людини, а це можливо тільки тоді, коли письменник буде пам'ятати про читача, для якого він пише. Молодим початкуючим письменникам просто бракує установки на читача. Це особливо але для письменників, що намагаються своєю творчістю задовольнити широкі селянські маси. Через брак такої установки молодь кидається на рівні дешевенькі словесні „ребуси“ та друкарські „фокуси“, намагаючись в цей спосіб скаламутити неглибокі озера своєї творчості, щоб вони здавалися глибшими.

Кузьміч, наприклад, пише: „щоб у словах, як у приводах, уклався вірний міцного вольгу погляд“, або „Засвербіло промовністю“, або „сердце репетує (!) всім запалом“. Дозволимо собі в імені селянського читача спитати автора, що означає коли серце „репетує всім запалом“? Гнів? Радість? Закохання? Або, що то за штука така „вірний міцного вольгу погляд“, що має укластись „у словах як у приводах“? І де ото воно може „свербіти промовністю“?

Ми певні того, що у автора була якась думка, проста і зрозуміла нормальної людині, а він її невідомо для чого перекутив, чи то боячись бути дуже простим, чи то догоджуючи „літературній моді“.

... „Я пишу, читачу, для тебе“... (стор. 45) запевняє Кузьмич, але читач вправі сказати на це: „коли для мене, братіку, пишеш, то пиши толком, а не забивай мені памороки отими уривками слів, фраз та крапками...“

Та Кундзіч почасті „ребусів“ побиває рекорди:

„Поле снить під снігом. Недалеко лісу дівчина.
Місяць дивиться у відкриті очі... Дивиться...
дивиться... місяць у сині очі... у відкриті...
Там де впала, кров на снігу...
Туга-ліс...
плач-село...“

ніч ясна
— тліє небо...
— місяць
(ув очі).

Навіщо і кому потрібно затемнювати справу отакими вивертами? Невже автор в такий спосіб хоче наблизитись до сільських мас?

На всіх творах лежить печать композиційної рахитичности та розхрістаности і от цю розхрістаність хочуть замазати риторикою, балаканиною. Навіть „уринок з кіно-роману“ Кундаїча, де як-раз треба було-б сподіватися на підкреслену дію, і той складається з ліричних „ізліяній“.

Що до мови, то й тут справа стоїть негаразд. Вона кострубата, помітно спадає на очі авторська неохайність. Фраза неурівноважена і якомсь стоїть шкереберть. Непомітно роботи над словом.

Висновки з усього такі: молоді треба рішуче одкинути фокуси, ребуси, виверти і викрутаси і уперто працювати над досягненням простоти і ясности слова та над композицією твору, пам'ятаючи, що ліричною риторикою художніх дірок не залатати, не залатати їх також хорошими намірами автора...

Нема чого говорити, що виносити на люди в трьохтисячному тиражі такі твори також не слід.

В збірникові уміщено декілька грамотних поезій і тільки поезії Ведмицького справляють якесь кумедне вражіння. „Кроки села“ не поправді не поезії, а збирання слів на зарані загадані рими. Тут і символізм і імажнізм змішалися в якомусь неприємному сполученні. Ставка на дешеву і до того ж недоречну алітерацію:

— Тут коня, коня із криці
Взять пустить в широкий степ,
Кинуть камінь у криниці
Глянуть зорями з-під стель (Сіє!)

Ви розумієте що небудь?
або:

Бурею мчить сонний легіт, (!)
(На розчахнених обріях — тло).
Час горить на червоних лезах:
Задзвенів у рядках агітпроп.

У яких рядках „задзвенів агітпроп“, як то може сонний легіт „бурею мчати“ і що то за тло таке на „розчахнених обріях“, — убийте — не зрозумію!

Зате у А. Дикого здібавмо щирі і легкі рядки:

„Як сивіюча слюда —	Ах, захочу перескочу
Мій туман зелений —	Золоті покоси,—
У озера загляда,	Це сухими бур'янами
Золотить стремена.	Вітер так голосе. („Осінь“)

Приємне вражіння робить коротеньке оповідання Качури „Без хліба“. Прекрасно подана в діалогах наддністрянська говірка і життєвою правдою віє од кожної сторінки оповідання. А тема його така, що легко було збитись на агітацію за новий побут, попадись вона до рук „агітаторові“.

Видано альманаха добре, але ціна не по змістові. Чи не краще було-б дати дійсні досягнення, коли вони є, і видати збірку меншу, дешевшу і цікавішу?

О. Слісаренко

П. Куліш, Чорна Рада, Літературна бібліотека „Книгоспілки“, Стаття й редакція О. Гермайзе, Київ, 1925, стор. XXXII + 215, ц. 80 к.

Видання Кулішевої „Чорної Ради“ в супроводі статті історика-марксиста, що дає прекрасний соціальний аналіз історичних подій „хроніки 1663 р.“ (так назвав автор свій краший в українській літературі історичний роман), не можна не привітати. Це і єсть виконання того завдання критики, що його формулював Плеханов, як завдання „перекласти ідею художнього твору з мови мистецтва на мову соціології“.

Правда, Гермайзе в кращій частині своєї статті-передмови більш спиняється на дійсних історичних фактах, ніж на художньому відбитку їх в „хроніці“, але це лише допомагає йому ширше охопити історичну дійсність. Соціальний аналіз останньої, що зробив Гермайзе, треба визнати за зразковий. Можна-б лише побажати більш чіткого проведення марксівського методу—що до історичної перспективи у дослідженому матеріалі. Стоючи завжди на боці пригноблених трудящих мас, Маркс однак недовозначно називав реакційним рухом „селянські війни“ часів реформації. „Добрати певної лінії революційної творчості“ керівникам хмельниччини й не могло „пощастити“, бо й не було у тих керівників більш менш реалістичних ліній, а головне „не исполнились времена и сроки“... Історія може давати навчаючі вказівки майбутньому (хоч і кажуть, що історія наука, яка нікого ніколи нічого не навчає), але зовсім марний річ оцінювати ті чи інші сили минулого з погляду сучасних симпатій. Історичним „вболіванням“ взагалі не місце в науці, бо її завдання лише розуміти...

Друге завдання критика (за Плехановим)— оцінка естетичної (художньої) гідності твору — поза межами фаху шановного автора передмовної статті. В кожному разі коротенькі уваги його: „багату на картини соціальної боротьби епоху початку Руїни подано художньо й повно“ (XXI стор.), „процес первісного збагачення козацької старшини виявляється яскраво - виразно“ (XXII стор.) і т. и. не можна визнати за вичерпуючий художній аналіз, а закінчення статті: „сучасний читач ще раз зробить той висновок, що аксіомою стало, з часів видання комуністичного маніфесту Маркса та Енгельса — твердження „Історія є невинна боротьба класів“, (XXXII стор.)— викликає перш за все питання — хіба „аксіоми“ потребують potwierдження „ще раз“? а по друге певність, що художні твори мають такі ширші і глибші завдання, ніж висновок читача про правильність навіть важливіших аксіом. Художня оцінка „Чорної Ради“ вимагала-б окремої розвідки. Досить того, що вона з'являється таким зразком художньої історичної романтики, що якби Віктор Гюго написав свій славетний „93-й рік“ на кілька десятиліть раніш, Кулішеві не захиститись би було від обвинувачень, коли не в плагіаті, то в близькому наслідуванню (Кирило Тур у Сомка у в'язниці; Говен — у маркиза Лантенака). Незнання української мови, звичайно, захищає від подібного обвинувачення Віктора Гюго...

Мих. Могилянський

О. Кобилянська, Новелі. Літературна Бібліотека „Книгоспільки“. Редакція та вступна стаття Б. Якубського. Київ, 1925, стор. XLIV + 228, ц. 90 к.

Запахні квіти літератури української „новелі“ Ольги Кобилянської видано в супроводі вступної статті Б. Якубського, що під прапором ніби то соціологічного аналізу з'являється типовою „з приводу“, яка дуже мало допомагає зрозуміти письменника. Не заперечуємо абеткових міркувань Якубського про те, що „письменницький хист не буває ніколи чистим дарунком з неба, він завжди приходить в оточенні всіх впливів соціального осередку, що до нього письменник належить. І найбільший письменник бачить завжди не своїми очима, а очима своєї класи“ (XXV стор.). Але не можемо визнати за вдалий приклад цих загальних міркувань до аналізу творчості Кобилянської. Сам Якубський подає такі біографічні відомості про Кобилянську — батько — дрібний урядовець, „сім'я була велика (майбутня письменниця була сьома дитина), засоби життєві були дуже обмежені, отже навіть освіти порядної дати їй не міг“, — що здавалось-би про класовий аристократизм письменниці говорити не доводиться. А це з одного боку ускладняє, а з другого полегчує аналіз ідеологічного аристократизму письменниці. До завдання рецензента не стосується те, чого не зробив дослідник. Вкажемо лише, що дослідник правильно зазначив джерело ідеологічних інспірацій — в захопленню філософією Ницше. Розуміння останньої виключно, як філософії аристократичного індивідуалізму, надто однобічне, чого яскравим свідомством між іншим з'являється й ницшеанство Кобилянської. В ньому письменниця знайшла могутнього чинника протесту проти „розумового застою та моральної сплячки в дрібно-буржуазному урядовницькому оточенні“ (вираз Л. Українки), во ім'я гідності пригнобленої особистості людської. Соціологізм мислення мусів би пояснити Якубському, що для засвоєння світогляду більш нашої доби сучасного у Кобилянської не було і не могло бути жодних соціальних передумов, а головне, що і громадянський вплив у поступовому напрямку ще не міг вийти на просту дорогу сучасних нам з Якубським концепцій. Ідеологічний розвиток, особливо в свідомості літературного розвитку, не єсть процес логічний: відома річ, що міцна отрута з'являється часом кращою протиготрою проти іншої міцної отрути... Таку роллю в значній мірі відігравало ницшеанство взагалі, і ницшеанство Кобилянської зокрема. В кожному разі

воно було тим чинником, що порушив спокій міщанського стоячого болота галицько-буковинського, а в значній мірі й загально українського життя літературного, зв'язавши його з новим світом ідей і формальних прагнень письменства світового... І коли ми у Якубського знаходимо справедливую оцінку впливу творчості Кобилянської в новелах на селянські теми: міцний реалістично-художній хист письменниці не раз міцно вразить наші нерви, міцно стисне болем серце і владно зупинить думку на змальованих образах... художнє оформлення образу довго буде стояти в пам'яті, міцно, гостро й майстерно вирізьблене з справжнього життя", — то питаємо, а чого-ж ще можна вимагати від художника? і не розуміємо ніяких застережень, з якими, за Якубським, „треба підходити до новель Кобилянської“.

В цитаті з старої статті Л. Українки (1900 р.), наведеній у Якубського, маємо вже цілком правильний підхід до історично-літературної оцінки Кобилянської і можна лише пошкодувати, що сучасний дослідник не пішов простим шляхом, що його накреслила ще Л. Українка. До речі, — до твердження останньої, що „з року 1895 Кобилянська стала наразі визнаним членом сім'ї в українському письменстві і тепер уже не може жалітися на неувважність редакторів, критиків і зокрема читачів“ Якубський додає: „дальші покоління „редакторів, критиків та читачів“ вже не з такою уважністю ставилися до творчості Кобилянської“ (ХІІ стор.). Коли-б Якубський уважно переглянув „бібліографію“, додану до його статті, то він побачив би всю помилковість такого „додатку“, принаймні що до „дальших поколінь редакторів і критиків“... Та і на останніх сторінках статті своєї Б. Якубський міг би прочитати, що „цілком панеґірична“ критична стаття Бьшана з'явилася р. 1909, а стаття Сріблянського з оцінкою ще „вищою“ (вищою за панеґіричну!) р. 1918... Ну, а що до читача з „дальших поколінь“ — то тут поки що нема об'єктивних підстав щось твердити напевне, але думаємо, що й уваги читача не бракувало Кобилянській під час, коли друкувалося: „В неділю рано“, „Через кладку“, „За ситуаціями“, „Юда“...

Б. Якубському до високої міри властиве розуміння ваги літературно-художніх традицій і він безмежно далекий від „художнього“ світогляду свого критика, що не заперечує „художності новел Кобилянської“ і тут-ж додає — „кращі новелі читаються з нудом, як і більшість творів Кобилянської“, („Життя й Революція“, № 6—7, стор. 130). Тим більш шкода, що своїм нахилом до сухого схематизму він утворює такий безнадійний приємрок, в якому всі кіншки однаково сірі і ніжніші квіти майже дорівнюють якостю паростям бур'яну, що теж приймаються за окрасу життя молодого...

Мих. Могилянський

Вол. Юрезанський. Зникле село. Книгоспілка 1926 р.

„Зникле село“ — це оповідання про одну з славетних сторінок боротьби українського селянства проти поневолення, це оповідання про те, як 1789 р. проти панів Базилевських повстали селяни турбаївці, як вони переступили через трупи панські, як кілька років жили Турбаї, одбиваючися од влади, немов острівцець який, серед кріпацького моря, як нарешті покарано було все зело.

Історик український О. Я. Ефименкова написала цілу розвідку про оцей виступ турбаївців. Розвідку цю згодом перекладено і українською мовою. Коли з'явилася стаття О. Ефименкової, до редакції журналу „Киевская Старина“ надіслано було кілька заміток про цю-ж турбаївську катастрофу, надруковані були й народні пісні про виступ та кару турбаївців. І досі в селі Турбаях на Кременчуччині живуть серед старих людей перекази про боротьбу їхніх прадідів за волю. Були й спроби літературного оброблення цих переказів, як от Бакуніної в „Москвитянине“. Нині-ж маємо цілу повість, присвячену саме цій сторінці з боротьби українських селян.

Треба сказати, що В. Юрезанський, як видно з повісті, уважно та докладно ознайомився з науковою літературою про турбаївську катастрофу. В цілому він спромігся дати — хай трохи модернізовану — картину великої напруженої соціальної боротьби на Україні. Одно село Турбаї це немов відомий нам представник тих багатьох невідомих страдників — українських сіл. В цілому маємо яскравий правдивий малюнок. Проте що до окремих деталей, що становлять фон, треба авторові й чимало закинути. І насамперед, про що треба сказати — це про мову. Перекладач залишив силу русізмів: приміром, такий вираз „правда, вона, матушка, силу має“ (матушка це жінка попа і гілки) барин-батюшка, Спіридон скрізь, а не Свирид. Далі інші похибки і увесь час о б р а з и т и йде замість скривдити. Апостол кричить „як? не підчиняється?, а славновісне врешті-решт, сила косярубатих вирізів, що несуть вражіння. Це що до перекладача, що-ж до автора, то треба сказати,

що його головна хвиля та, що дієві особи розмовляють так, як сьогодні говорять, та й то не селяни. Вирази такі, як замаخورив, похерив, малахольні ледарі, хибарка, звичайно, не підходять. І щоб таке міг сказати український селянин 18 віку, та й не тільки селянин, ніхто не повірить. Такі вирази так врізаються в пам'ять і так псують книжку, так не пасують до неї, що дивно стає, як авторове вухо цього не почуло. В історичній повісті така річ неприпустима. Або ось ще приклад: дід турбаївець в „Зниклому селі“ кричить: які вони пани, щоб їм халера кишки повикручувала! Не міг він так кричати, той дід, бо не знав він що таке холера: адже холера вперше з'явилася на Україні на початку 19 віку, коли той дід спав у домовині вже давно. І таких дрібничок чимало, а справа в тому, що питання мови для історичної повісті має чималу вагу, і з цього боку В. Юрезанський не задовольняє. Звичайно, можна налічити чимало окремих історичних помилок, іноді, як говориться „досадних“, проте для короткої рецензії нема чого їх перелічувати. Треба також зауважити, що місцями є нев'язка: козаки чомусь ходять вже на панщину, хоч саме-ж справа йде, щоб присилувати їх ходити; Базилевські теж треба сказати саме були представники тієї групи поміщицтва, що діяльно організують своє господарство, — це й штовхає їх на конфлікт, — а не поміщики-нероби, чимало рис з поміщицького побуту XIX віку перенесено на 18 вік, катування на допитах перебільшено, замість рушниць скрізь гаківниці і так далі. Отже при другому виданні авторові слід виправити оті помилки, що часто-густо просто дратують, бо-ж в цілому видко вміння авторове опанувати матеріал, видко вміння сухі історичні матеріали оживити, подати яскравий малюнок, отже й хочеться, щоб окремі подробиці не псували загального враження.

М. Горбань.

№ 18393

ПРОДОЛЖАЕТСЯ ПОДПИСКА НА 1926 ГОД

ДВУХМЕСЯЧНЫЙ ЖУРНАЛ
ИСТПАРТА УКРАИНЫ

„ЛЕТОПИСЬ РЕВОЛЮЦИИ“

Задачей «ЛЕТОПИСИ РЕВОЛЮЦИИ» является восстановление героического прошлого партии пролетариата и выявление тех путей, которыми рабочие и крестьянские массы Украины пришли к освобождению от экономического, политического и национального порабощения.

«ЛЕТОПИСЬ РЕВОЛЮЦИИ» освещает историю КП(б)У и РСДРП (б - ов), историю массового революционного движения и вооруженной борьбы с царизмом, историю пролетарской революции и гражданской войны на Украине.

«ЛЕТОПИСЬ РЕВОЛЮЦИИ» дает исследовательские статьи по истории партии и редвижения, написанные на основании архивных материалов.

«ЛЕТОПИСЬ РЕВОЛЮЦИИ» помещает воспоминания участников редвижения, работников царского подполья и подполья белогвардейской оккупации.

«ЛЕТОПИСЬ РЕВОЛЮЦИИ» стремится воскресить в памяти старого революционного актива уроки прошлой борьбы, а партийному и комсомольскому молодняку дать понимание того процесса освободительной борьбы русских и украинских рабоче-крестьянских масс, который он призван довести до конца.

«ЛЕТОПИСЬ РЕВОЛЮЦИИ» дает биографический материал о героях революции, павших в борьбе.

«ЛЕТОПИСЬ РЕВОЛЮЦИИ» дает библиографические отзывы о новых книгах и журналах, посвященных истории революции и партии.

«ЛЕТОПИСЬ РЕВОЛЮЦИИ» дает хронику, освещающую деятельность истпартов на Украине.

«ЛЕТОПИСЬ РЕВОЛЮЦИИ» будущим историкам революции и партии готовит фактический материал, а партийной массе помогает в серьезном и углубленном усвоении истории партии и Октября.

УСЛОВИЯ ПОДПИСКИ:

1 год (6 книг)	6 руб. 50 коп.
1/2 » (3 книги)	3 » 50 »
Отдельн. номер	1 » 25 »

ПОДПИСКУ ПРИНИМАЕТ

СЕКТОР ПЕРИОДИЧЕСКИХ ИЗДАНИЙ ГИУ

ОТДЕЛ ПОДПИСКИ

г. Харьков, улица Энгельса, 19

ЛЕТОПИСЬ РЕВОЛЮЦИИ

